

Justis- og beredskapsdepartementet

Handlingsplan

Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme

Revisjon 2020

Innhold

Forord	2
Innledning	5
Aktuelle utfordringer	9
Nye tiltak 2020	11
Tiltak i handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme etter revisjonen i 2020	15
Omtale av relevant arbeid i sektorene og gjennomførte tiltak	29

Forord

Dessverre finnes det mennesker og grupper som ikke slutter opp om vårt åpne, demokratiske og frie samfunn. Enkelte radikaliseres av religiøs overbevisning, andre av ideologi og politiske forestillinger.

Hos enkelte ender det med vilje til å bruke trusler og vold – og i noen tilfeller også terrorhandlinger.

La det derfor være helt klart: Alle som lever i Norge skal kunne gjøre det uten frykt for å bli utsatt for hat eller vold, og ingen form for religiøs eller politisk overbevisning rettfærdiggjør angrep på vårt frie samfunn!

Kampen mot radikalisering og voldelig ekstremisme må føres på flere fronter.

For det første må vi videreføre den brede innsatsen Norge har hatt siden regjeringen la frem handlingsplanen mot radikalisering og voldelig ekstremisme i 2014, fra skole, helse og barnevern i kommunene til kriminalomsorgen, politiet og Politiets sikkerhetstjeneste nasjonalt.

For det andre må vi ha en bevisst innsats mot ulike miljøer og med vekt på kunnskap, tidlig forebygging og samarbeid mellom ulike sektorer.

Det norske arbeidet mot radikalisering og voldelig ekstremisme har fått oppmerksomhet internasjonalt. Likevel gir både aktuelle hendelser og tegnene til radikalisering og polarisering vi ser blant annet i sosiale medier, grunn til å vurdere vårt eget arbeid og å videreutvikle innsatsen.

Arbeidet mot ekstrem islamisme er fortsatt svært viktig, men har også endret karakter når situasjonen i internasjonale konfliktsoner har forandret seg. Det er fortsatt viktig å arbeide målrettet for å hindre at personer som har deltatt i konfliktene eller kommer ut fra fengsel blir inspiratorer for radikalisering hos andre mennesker.

Like viktig er det at vi fortsetter innsatsen mot høyreekstremisme. Både i 2011 og 2019 opplevde Norge terrorangrep utført av personer med høyreekstreme holdninger, og Politiets sikkerhetstjeneste vurderer det nå som like sannsynlig at høyreekstreme skal forsøke å gjennomføre nye terrorangrep i Norge som at ekstreme islamister skal gjøre det. Fordelen er at den brede tilnærmingen med samarbeid på tvers og vektlegging av kunnskap og tidlig forebygging er nøkkelen også i innsatsen mot radikalisering til høyreekstremisme.

I 2019 satte regjeringen i gang et arbeid for å videreutvikle handlingsplanen mot radikalisering og voldelig ekstremisme. Mange har gitt viktige bidrag til arbeidet, fra trossamfunn og frivillige organisasjoner til forskningsmiljøer og berørte offentlige etater. Tilnærmingen og mange av tiltakene ligger fast og er fortsatt like relevante, andre er blitt videreutviklet, og åtte nye tiltak er lagt til.

Med dette skal innsatsen mot radikalisering og voldelig ekstremisme forsterkes mot alle former for ekstremisme. Målet er fortsatt det samme, nemlig å fange opp personer i risikozonen så tidlig som mulig og møte dem med tiltak som virker.

Statsminister
Erna Solberg

Justis- og beredskapsminister
Monica Mæland

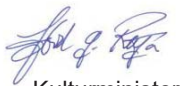

Arbeids- og sosialminister
Torbjørn Røe Isaksen

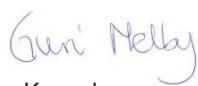
Barne- og familieminister
Kjell Ingolf Ropstad

Forsvarsminister
Frank Bakke-Jensen

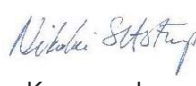
Helse- og omsorgsminister
Bent Høie

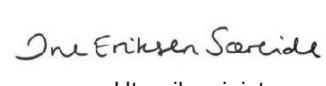
Kulturminister
Abid Q. Raja

Kunnskaps- og
integreringsminister
Guri Melby

Kommunal- og
moderniseringsminister
Nikolai Astrup

Utenriksminister
Ine Eriksen Søreide

Innledning

Handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme

Regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme ble lansert i 2014. Planen favner mange sektorer og tjenester, og den har et særlig fokus på forebygging. Innsatsen retter seg mot alle former for ekstremisme.

Samarbeid på tvers av fagområder og samfunnssektorer er en nøkkelfaktor for å lykkes med arbeidet. Dette gjelder både på nasjonalt og lokalt plan. Mye av det forebyggende arbeidet gjøres lokalt. Det har derfor vært sentralt å løfte frem kommunenes rolle og ansvar på feltet. Et grunnleggende prinsipp har vært å benytte eksisterende strukturer for samarbeid og oppgaveløsning, fremfor å etablere nye.

Politiet har en egen [tipsløsning på nett hvor man kan melde en bekymring for radikaliserings](#). Du kan også ta kontakt med politidistriktets lokale radikaliseringskontakt. Du kan ringe eller sende e-post til PSTs [hovedkontor](#) eller til ett av PSTs [lokalkontorer](#).

For mer informasjon om hvem man kan kontakte ved en bekymring, se den [Nasjonale veilederen for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme](#) og [Bekymret for radikaliserings?](#) på nettsiden radikaliserings.no. Disse vil bli supplert gjennom de nye tiltakene *aktørkart* og en *nasjonal veilednings- og ressursfunksjon hos RVTS*.

Handlingsplanen har fem prioriteringsområder:

- 1) Kunnskap og kompetanse,
- 2) Samarbeid og koordinering,
- 3) Forebygge tilvekst til ekstreme miljøer og bidra til reintegrering,
- 4) Forebygge radikaliserings og rekruttering gjennom internett og
- 5) Internasjonalt samarbeid.

Disse har ligget fast siden 2014.

Til sammen har ni departementer samarbeidet om utarbeidelse, oppfølging og videreutvikling av handlingsplanen: Arbeids- og sosialdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Forsvarsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Utenriksdepartementet, samt Statsministerens kontor.

Justis- og beredskapsdepartementet har hovedansvaret for den nasjonale koordineringen. Det er opprettet en tverrdepartemental arbeidsgruppe som følger opp og videreutvikler handlingsplanen. En tilsvarende gruppe på direktoratsnivå følger utviklingen på feltet, identifiserer behov for justeringer eller nye tiltak, og gir råd til departementsgruppen.

Handlingsplanen er dynamisk. Det innebærer at eksisterende tiltak kan justeres og at nye tiltak kan utvikles i tråd med utviklingen på feltet, inkludert endringer i trusselbildet. Mange ulike bidrag utgjør til sammen kunnskapen som ligger til grunn for beslutninger om endringer i

tiltakene – blant annet forskningsrapporter, trusselvurderinger og temarapporter, innspill fra underliggende virksomheter, dialog med sivilt samfunn og erfaringer fra kommuner og andre land.

«Det er viktig at vi tenker langsiktig om forebygging av voldelig ekstremisme – og at ikke vi ‘senker garden’ selv om det tilsynelatende er rolig i en periode.»

(SLT-koordinator, Fredrikstad kommune)

Etter lanseringen i 2014 er det utviklet flere nye tiltak som har supplert de opprinnelige 30. Noen av disse kom til etter en større revisjonsprosess i 2016/2017, mens andre er resultat av vurderinger knyttet til konkrete problemstillinger og behov. [Se fullstendig liste over de 45 gjeldende tiltakene per 2019 på radikaliserings.no.](#)

Revisjon av handlingsplanen 2020

I 2019 satte Justis- og beredskapsdepartementet i gang et større arbeid for å videreutvikle handlingsplanen. Oppdraget innebar at det skulle foretas en vurdering av om vi, gitt dagens utvikling og endringer i trusselbildet, har de nødvendige tiltakene på plass og om det eventuelt var behov for nye tiltak eller justeringer av eksisterende tiltak.

Proessen har favnet alle sektorer som er involvert i arbeidet med handlingsplanen, og er i tråd med den grunnleggende intensjonen om at handlingsplanen skal være dynamisk. Direktoratene og andre underlagte etater, representanter fra lokale myndigheter, academia og sivilt samfunn har bidratt gjennom innspill og dialog. Det har blant annet blitt arrangert innspillmøter med frivillige organisasjoner, tros- og livssynssamfunn og med forskere på feltet. Nyttige erfaringer fra forvaltningen av tilskuddsordningen for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme er tatt inn i arbeidet, og noen SLT-koordinatorer har bidratt med sine

erfaringer og råd. Det er også innhentet relevant informasjon gjennom internasjonale fora og nettverk.

Proessen har resultert i en revisjon av handlingsplanen, med en oppdatert omtale av aktuelle utfordringer på feltet. Videre er det utarbeidet åtte nye tiltak. Flere av de eksisterende tiltakene er videreutviklet eller justert. En del av de opprinnelige tiltakene er tatt ut av listen over gjeldende tiltak. Dette fordi de er gjennomført eller lagt inn som del av det ordinære arbeidet. Det samme gjelder for flere gjennomførte forskningsprosjekter og ferdigstilte forslag til lovendringer. Med bakgrunn i disse endringene er det laget en oppdatert liste over gjeldende tiltak.

Deler av det mer generelle arbeidet innenfor de involverte sektorene er også relevant for arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstreme – selv om det ikke er løftet frem som ett av tiltakene i handlingsplanen. Det gjelder blant annet noen forebyggende tiltak rettet mot andre problemstillinger. Det er derfor utarbeidet en egen omtale av annet relevant arbeid i sektorene. Her er det også lagt inn omtaler av gjennomførte forskningsprosjekter og lov- og regelverksendringer som tidligere har stått som egne tiltak i planen.

[Handlingsplanen fra 2014](#) videreføres som grunndokument.

«En større fellesskapsfølelse er avgjørende for å kunne forebygge den økende polariseringen, fremmedfrykten og hatretorikken som vi nå med bekymring ser er på fremmarsj i Norge.»

(Fra innspillmøte med sivilt samfunn)

Implementering av tiltakene

I listen over gjeldende tiltak er det angitt hvilket departement som har hovedansvaret for implementering av de enkelte tiltakene. Selve gjennomføringen gjøres for det meste på direktoratsnivå eller i førstelinjen – for

eksempel i skolen og barnehager, hos Nav, politiet, kriminalomsorgen eller barnevernet. Noen tiltak gjennomføres på departementsnivå.

Rapporter med status for tiltakene skal jevnlig publiseres på radikaliserings.no.

Deler av det forebyggende arbeidet er rettet mot større grupper. I arbeidet med enkeltpersoner er det imidlertid nødvendig med en individuell tilnærming. Blant annet krever det en erkjennelse av at det er ulike drivere for at personer radikaliseres, og at det er ulike veier inn til et ekstremistisk tankesett. Noen tiltak passer for eksempel godt i arbeidet rettet mot unge, mens andre er mer aktuelle for voksne personer. Vi vet dessuten at ulike faktorer kan spille inn når kvinner og menn radikaliseres eller tar del i ekstremistiske grupper. Kjønnsperspektivet er derfor et annet perspektiv som skal ivaretas og vurderes i implementeringen av tiltakene.

Relaterte arbeider

Det forebyggende arbeidet har blitt ytterligere styrket etter at handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme ble lansert i 2014. Særlig aktuelle i denne sammenheng er følgende:

- [Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer](#) (2016–2020)
- [Regjeringens handlingsplan mot antisemittisme](#) (2016–2020, [skal videreføres og fornyes etter 2020](#)), og

- [Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion](#) (2020–2023).

I tillegg er en [ny handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer](#) og en ny handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet under utarbeidelse.

«Sammensatte vansker krever sammensatte løsninger.»

(Belinda Ekornås, RVTS Øst)

Det er flere sammenhenger mellom temaene disse arbeidene retter seg mot. Blant annet kan ulike sårbarhetsfaktorer eller et opplevd utenforskap være utgangspunkt for rasistiske eller antisemittiske holdninger, utøvelse av hatkriminalitet, eller en radikaliseringsprosess. Mye av det grunnleggende forebyggende arbeidet, eksempelvis i skolen eller i regi av sivilsamfunnet, retter seg dessuten mot flere av disse temaene.

Det er opprettet et eget statssekretærutvalg som skal se ekstremisme, rasisme og hatefulle ytringer i sammenheng. Utvalget skal sikre god koordinering av regjeringens innsats på disse områdene og sørge for gode synergieffekter.

Aktuelle utfordringer

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) utarbeider årlig en nasjonal trusselvurdering, og ved behov oppdateringer, om blant annet politisk motivert vold. I tillegg lager de temarapporter og analyser om aktuelle tema. Disse publiseres i ugraderte versjoner på [PSTs hjemmeside](#).

Veien fram mot politiske voldshandlinger innebærer oftest en prosess der utøveren gradvis blir mer ekstrem og i økende grad aksepterer bruk av vold som virkemiddel. Prosessen er gjerne sammensatt og ikke-lineær. Det er med andre ord glidende overganger mellom former for ekstremisme som ikke nødvendigvis munner ut i vold, og former for ekstremisme som ender med en voldshandling.

Trusselbildet i Norge innen politisk motivert vold har endret seg noe i løpet av det siste året. Over flere år har ISIL og fremmedkrigere fått særlig stor oppmerksomhet. Det vurderes fremdeles som mulig at ekstreme islamister vil forsøke å gjennomføre terrorhandlinger i Norge i 2020. Det siste året har det vært en økt bekymring knyttet til høyreekstreme miljøer og enkeltpersoner med høyreekstreme holdninger. Gjennom 2019 så vi flere eksempler på angrep utført av personer med høyreekstreme og innvandringsfiendtlige holdninger i andre land, og i Norge med et rasistisk motivert drap og angrepet mot en moské i Bærum. PSTs vurderer det som mulig at høyreekstremister vil forsøke å gjennomføre terrorhandlinger i Norge i 2020. Trusselen fra venstreekstreme vurderes som lav.

PST har utarbeidet to rapporter om bakgrunnen til personer knyttet til henholdsvis ekstreme islamistiske og høyreekstreme

miljøer i Norge. Analysene viser at det primært er menn som radikaliseres. Videre en overvekt av unge mennesker under 30 år som radikaliseres. Blant de høyreekstreme ser vi imidlertid at også voksne over 40 år radikaliseres. For øvrig har mange gjennomgående lav utdanning, høy grad av arbeidsledighet, høy forekomst av sårbarhetsfaktorer som rusproblematikk og utfordringer knyttet til psykisk helse, samt høy grad av kriminalitet, herunder også voldsrelatert kriminalitet.

PST viser til at radikalisering foregår på en rekke ulike arenaer. Radikalisatorer kan opptre blant venner og familie i den private sfæren, men kan også være personer med ambisjoner om å nå folk de ikke kjenner på offentlige arenaer. Slike arenaer kan være fengsler, asylmottak og religiøse arenaer. Radikalisatorer kan også være personer som oppholder seg i utlandet og når frem til personer i Norge enten ved å reise hit, eller ved å være i kontakt med dem over internett. Produksjon og spredning av konspirasjonsteorier og ekstrem propaganda på internett er en særlig utfordring.

«Dersom ungdom opplever utenforskap og ikke får dekket grunnleggende behov for trygghet, relasjoner og mestingsopplevelser på en god måte, kan det føre til ukloke måter å tilfredsstille behov, for eksempel at de søker bekræftelser i destruktive gjenger.»

(Torunn Fladstad, RVTS Sør)

I høyreekstremes fiendebilder inngår, ifølge PST, blant annet ikke-vestlige innvandrere, muslimer, jøder, homofile og politikere som oppfattes å legge til rette for innvandring og for at norsk levesett og kultur ødelegges. Ekstreme islamisters fiendebilder inkluderer meningsmotstandere, personer som håner islam og uniformert politi- og forsvarspersonell i det offentlige rom.

Det internasjonale bildet og den globale utviklingen har betydning for utfordringsbildet på nasjonalt og lokalt nivå. Fremmedkrigere og angrepet i Christchurch i 2019 illustrerer dette. Økt polarisering, fremmedfrykt, hatretorikk og et hardere debattklima i det offentlige rom fremheves som utfordringer både nasjonalt og internasjonalt.

Både høyreekstreme og islamistiske terroraksjoner i et land har inspirert til angrep

og radikalisering i andre land. Det gjelder særlig når aksjonen får bred medieomtale, manifestes spres og angrep strømmes direkte. Det finnes i dag både ekstreme islamistiske og høyreekstreme terrororganisasjoner som oppfordrer til å gjennomføre terror – alene eller i små grupper. Det betyr at trusselen ikke bare er avhengig av det generelle trusselbildet, men også av forhold knyttet til enkeltpersoners livssituasjon og om de føler seg «trigget». Dette gjør det mindre forutsigbart å skulle forutsi når og hvor terroraksjoner vil utføres.

«Veien inn kan være kort eller lang, svingete eller bratt. Alle forløp er individuelle og vil variere i tid og innhold.»

(Lars Halaas Lyster, RVTS Øst)

Nye tiltak 2020

Nye tiltak etter revisjon av handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme 2020 (ansvarlig departement i parentes).

Etablering av en nasjonal veilednings- og ressursfunksjon (HOD og JD)

For å styrke tjenesteapparatets arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, har regjeringen besluttet å etablere en nasjonal veilednings- og ressursfunksjon på feltet. Veiledningsfunksjonen skal primært rettes mot relevante tjenester og direktorater. Den kan også gi råd til privatpersoner om hvor de kan henvende seg lokalt med en bekymring.

Funksjonen skal bidra til samordning og sektorovergripende samarbeid. Den skal støtte og styrke etablerte rutiner og retningslinjer, og spre kunnskap og veilede om tjenestenes avvergingsplikt, taushets- og opplysningsplikt. Funksjonen skal ta i bruk og spre tilgjengelig informasjon og rapporteringer, og inneha en oppdatert nasjonal oversikt over gode erfaringer og eksisterende tiltak. Den skal bidra i videreutviklingen av nettsidene radikaliserings.no og utveier.no.

«Mange aktører har et ansvar for å forebygge radikaliserings. PST understreker nødvendigheten av å videreutvikle og styrke de tverretatlige forebyggingsstrukturene som allerede eksisterer.»

(Politiets sikkerhetstjeneste)

Funksjonen legges til de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). RVTS Øst er tildelt øremerkede midler til formålet, og skal sikre koordinering og hensiktsmessig samarbeid med de øvrige RVTSene.

Nasjonal veiledningsfunksjon for arbeids- og velferdsforvaltningen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme (ASD)

Bred og tidlig innsats fra en rekke aktører er avgjørende for å identifisere og følge opp personer som står i fare for å bli radikaliseret og ivareta personer som allerede er radikaliseret.

Med bakgrunn i kunnskap om radikaliseret personer i Norge, herunder særlig høyreekstremer, vet vi at flere er godt voksne og mangler tilknytning til arbeidslivet. Den tradisjonelle verktøykassen for forebygging er ikke like relevant i arbeidet med disse. Arbeids- og velferdsforvaltningen forvalter tiltak og tjenester rettet mot et stort antall personer i ulike situasjoner og aldersgrupper.

Det er viktig å sikre et godt kompetansemiljø og et tydelig kontaktpunkt for arbeids- og velferdsforvaltningen og andre førstelinjetjenester mot øvrige Nav-kontorer. Det opprettes derfor en nasjonal veiledningsfunksjon ved Nav Grünerløkka, som med dette gis et råd- og veiledningsansvar overfor andre Nav-kontorer og blir et kontaktpunkt for andre tjenester på feltet radikaliserings og ekstremisme.

Utprøving av nye metoder for reintegrering etter endt straffegjennomføring (JD)

For å styrke reintegrering til samfunnet etter straffegjennomføring for personer dømt etter terrorlovgivningen, skal metodikk for gjenopprettende prosess utvikles og prøves ut.

I samarbeid med Europeisk forum for gjenopprettende prosess, skal Sekretariatet for konfliktrådene (Sfk) bidra i arbeidet med å utvikle metodikk og veiledningsmateriell knyttet til bruk av gjenopprettende prosess i arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme.

I samarbeid med Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) skal Sfk tilpasse opplærings- og veiledningsmateriell til norske forhold og prøve ut metodikken med utvalgte domfelte.

Gjenopprettende prosess er regulert gjennom lov om konfliktrådsbehandling. Det innebærer at den domfelte og personer som er berørte av lovbruddet eller konflikten, i fellesskap kan identifisere skader, behov og forpliktelser hendelsen har skapt.

Konfliktrådet skal benytte gjenopprettende prosess i samarbeid med KDI for å tilrettelegge for dialog mellom domfelte og andre som er berørt av lovbruddet. Deltakelse er frivillig. Personer som er domfelt etter terrorlovgivningen vil kunne få tilbud om gjenopprettende prosess for å reetablere relasjoner til personer, familie og andre skadelidende. Sammen gjøres avtaler som partene er enige om. Dette er viktig for å bygge tillit både til familie, miljø og lokalsamfunnet vedkommende skal tilbakeføres til. Det kan tilrettelegges for flere møter og prosesser over tid, fra noen måneder eller lengre, avhengig av utfordringer og behov i den enkelte sak.

Hensikten er å legge til rette for en bedre tilbakekomst til samfunnet.

Veiledning til barneverntjenesten om oppfølging av barn av antatte fremmedkrigere (BFD)

Bufdir skal bistå berørte barneverntjenester med veiledning om hvordan de skal håndtere saker som gjelder barn av antatte

fremmedkrigere som kommer til Norge fra Syria og andre krigsområder.

Barn som kommer fra konfliktområder, kan ha opplevd en omsorgssituasjon som har medført at de har særskilte behov for oppfølging og tilrettelegging.

Formålet med veiledningen er å bidra til at barnas behov avdekkes tidlig og ivaretas på en helhetlig og god måte.

Utvikling av støtteressurser til bruk i skolen og barnehager (KD)

Det skal utvikles støtteressurser om hvordan skolen kan forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. Temaet skal integreres i opplæringen i fag der det er relevant, og i arbeidet med elevenes skolemiljø. Skolen skal gi elevene mulighet til å medvirke og til å lære hva demokrati betyr i praksis. Skolen skal utvikle inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring for alle.

Støtteressursene skal basere seg på nytt læreplanverk og opplæringslovens kap. 9A. Det skal utvikles støtteressurser om hvordan barnehagen kan bidra til at barna får forståelse for og slutter opp om demokratiske verdier og normer. Disse skal baseres på rammeplanen og barnehageloven.

De nye støtteressursene for barnehage og skole vil supplere og bygge opp under det allerede pågående forebyggende arbeidet med barn og unges oppvekst-, barnehage- og skolemiljø, blant annet gjennom den nasjonale Dembra-satsingen.

Støtteressursene vil ha som hensikt å bidra til økt opplevelse av inkludering. Reduseres barn og ungdoms opplevelse av å bli marginalisert, vil det være en mindre sjanse for at de senere i livet faller utenfor fellesskapet.

Innsats mot terrorfinansiering (JD)

En helhetlig og effektiv innsats mot terror omfatter også systematisk arbeid mot terrorfinansiering. Regjeringen la frem en ny strategi for tiltak mot hvitvasking,

terrorfinansiering og spredning av masseødeleggelsesvåpen i juni 2020.

For å forebygge at frivillige organisasjoner misbrukes eller direkte bidrar til finansiering av terror, skal det utredes om, og eventuelt hvordan, frivillige organisasjoner som foretar innsamlinger, kan registreres.

Norge har siden 1991 vært medlem av den mellomstatlige organisasjonen Financial Action Task Force (FATF), som jobber systematisk for bekjempelse av terrorfinansiering.

Utrede mulighet for bruk av risikovurderingsverktøy for politiet, PST og kriminalomsorgen (JD)

Det er utviklet flere risikovurderingsverktøy for å identifisere og vurdere risiko for vold relatert til radikaliserings og ekstremisme.

I andre land benyttes risikovurderingsverktøy både av politi og kriminalomsorg som beslutningsstøtte og verktøy for vurdering av oppfølgingstiltak.

Før risikoverktøy eventuelt tas i bruk, skal det utredes om det er verktøy som er egnet for bruk i Norge og om det samme verktøyet kan benyttes av politiet, PST og kriminalomsorgen. I tillegg skal eventuelle implikasjoner et slik

verktøy kan ha for administrative og økonomisk forhold, lovverk mv. identifiseres.

I vurderingen skal det ses hen til relevant arbeid ved de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS).

«Det spilte ingen rolle for meg at det var et destruktivt miljø. For første gang fikk jeg være en del av noe. Det handlet om tilhørighet og behovet for et fellesskap.»

(Kimmie Åhlen, tidligere høyreekstremist)

Aktørkart (JD koordinerer)

Direktoratsgruppen skal utarbeide et aktørkart som skal publiseres på radikaliserings.no. Hensikten er at det skal bli enklere å finne frem til relevant informasjon om instanser, ressurser og nettsteder som kan benyttes i arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme.

I aktørkartet skal det også fremgå tydelig hvor den enkelte kan søke råd og hvor man kan henvende seg ved en bekymring for radikaliserings.

Gjeldende tiltak etter revisjonen 2020

Kunnskap og kompetanse		
1	Forskningsstrategi	JD
2	Etablering av en nasjonal veilednings- og ressursfunksjon	HOD /JD
3	Utvikling av helsesektorens kompetanse om voldelig ekstremisme	HOD
4	Videreutvikle veiledningsmateriell	JD
5	Styrke kompetansen innen politi og kriminalomsorg	JD
6	Regionalt arbeid med kompetanseheving i helsetjenestene	HOD
7	Videreutvikling av læringsressurser innenfor det nasjonale Dembra-prosjektet til bruk på barnetrinnet og i lærerutdanningene	KD
8	Utvikling av støtteressurser til bruk i skolen og barnehager	KD
9	Kurstilbud til ledere i trossamfunn, idrettslag og andre frivillige organisasjoner	BFD
10	Nasjonal konferanse om forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme	JD
Samarbeid og koordinering		
11	Styrke den nasjonale koordineringen	JD
12	Aktørkart	JD
13	Forankre ansvar for forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme i politidistriktene	JD
14	Radikaliseringsskordinatorer i Kriminalomsorgen	JD
15	Samarbeid med asylmottak	JD
16	Styrket samarbeid ved løslatelse fra fengsel	JD
17	Samarbeid med familievernkontorene	BFD
Forebygge tilvekst til ekstreme miljøer og bidra til reintegrering		
18	Nasjonal veiledningsfunksjon for arbeids- og velferdsforvaltningen mot radikalisering og voldelig ekstremisme	ASD
19	Utrede mulighet for bruk av risikovurderingsverktøy for politiet, PST og kriminalomsorgen	JD
20	Veiledning til barneverntjenesten om oppfølging av barn av antatte fremmedkrigere	BFD
21	Innsats mot terrorfinansiering	JD
22	Uprøving av nye metoder for reintegrering etter endt straffegjennomføring	JD
23	Tros- og livssynsdialog	BFD
24	Livssynsmedarbeidere i kriminalomsorgen	BFD / JD
25	Oppfølging av personer som har deltatt i kamphandlinger i utlandet (fremmedkrigere)	HOD
26	Tilskuddsordninger	JD / ASD
Forebygge radikalisering og voldelig ekstremisme gjennom internett		
27	Styrke politiets tilstedeværelse på internett nasjonalt og lokalt	JD
28	Forebygge diskriminering, trakassering og hatefulle ytringer på internett	KUD
Internasjonalt samarbeid		
29	Styrket nordisk samarbeid	JD
30	Europeisk og globalt samarbeid	UD

Tiltak i handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme etter revisjonen i 2020

Etter lanseringen av handlingsplanen mot radikalisering og voldelig ekstremisme i 2014 er det utviklet flere nye tiltak som har supplert de opprinnelige 30. Noen av disse kom til etter en større revisjonsprosess i 2016/2017, mens andre er resultat av vurderinger knyttet til konkrete problemstillinger og behov.

I forbindelse med revisjonen i 2020 er handlingsplanen supplert med åtte nye tiltak. Flere av de opprinnelige tiltakene fra 2014 og

2017 er videreutviklet, eller de videreføres i samme form. Noen tiltak har blitt slått sammen. En del av de opprinnelige tiltakene er gjennomført eller lagt inn som del av det ordinære arbeidet. Disse er tatt ut av listen over gjeldende tiltak og vil ikke inkluderes i fremtidige oversikter over status for tiltakene. Det samme gjelder for gjennomførte forskningsprosjekter og ferdigstilte forslag til lovendringer. Etter revisjonen er det fremdeles 30 gjeldende tiltak i handlingsplanen.

Kunnskap og kompetanse

1 **Forskningsstrategi**

Det skal utarbeides strategier for å styrke og koordinere forskningsinnsatsen på radikalisering og voldelig ekstremisme. Det vil også være en del av strategiarbeidet å vurdere hvordan norsk forskningsinnsats kan kobles opp mot internasjonal forskning, samt vurdere hvorvidt man kan initiere eller være delaktig i felles europeiske eller nordiske forskningsprosjekter.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet koordinerer Tiltak 1 fra 2014. Videreføres.

2 **Etablering av en nasjonal veilednings- og ressursfunksjon**

For å styrke tjenesteapparatets arbeid mot radikalisering og voldelig ekstremisme, har regjeringen besluttet å etablere en nasjonal veilednings- og ressursfunksjon på feltet.

Veiledningsfunksjonen skal primært rettes mot relevante tjenester og direktorater. Den kan også gi råd til privatpersoner om hvor de kan henvende seg lokalt med en bekymring. Funksjonen skal bidra til samordning og sektorovergrepene samarbeid. Den skal støtte

og styrke etablerte rutiner og retningslinjer, og spre kunnskap og veilede om tjenestenes avvergingsplikt, taushets- og opplysningsplikt.

Funksjonen skal ta i bruk og spre tilgjengelig informasjon og rapporteringer, og inneha en oppdatert nasjonal oversikt over gode erfaringer og eksisterende tiltak. Den skal bidra i videreutviklingen av nettsidene radikaliserings.no og utveier.no.

Funksjonen legges til de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). RVTS Øst er tildelt øremerkede midler til formålet, og skal sikre koordinering og hensiktsmessig samarbeid med de øvrige RVTSene.

Ansvarlige departementer: Justis- og beredskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet
Nytt tiltak 2020.

3 Utvikling av helsesektorens kompetanse om voldelig ekstremisme

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) skal, i samarbeid med Regionale kunnskapssentre for barn og unge – psykisk helse og barnevern (RKBU) og Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP), fortsette arbeidet med utvikling av helsesektorens kompetanse om voldelig ekstremisme.

Et utgangspunkt er at radikalisering og voldelig ekstremisme kan sees i sammenheng med voldsproblematikk, atferdsvansker og psykososiale vansker.

Ansvarlig departement: Helse- og omsorgsdepartementet
Tiltak 4 fra 2014. Videreføres.

4 Videreutvikle veiledningsmateriell

Kunnskap og bevissthet om radikalisering og voldelig ekstremisme er styrket hos ulike aktører innen forebyggende arbeid gjennom den nasjonale veilederen for forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme.

Dette gjelder blant annet kunnskap om å identifisere og håndtere tidlige tegn på radikalisering og voldelig ekstremisme, å formidle bekymring videre til andre instanser, samt å utvikle verktøy og metoder for å møte utfordringene.

Eksisterende materiell skal videreutvikles med mer veiledning om informasjonsutveksling og taushetsplikt.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Tiltak 6 fra 2014. Videreutvikles.

5 Styrke kompetansen innen politi og kriminalomsorg

Radikalisering og voldelig ekstremisme skal løftes som tema innenfor grunn- og videreutdanningsretningene i justissektoren.

Utdanningene ved Politihøgskolen og Kriminalomsorgens utdanningssteder skal gi studentene og ansatte relevant og oppdatert kunnskap om radikaliserings- og voldelig ekstremisme.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet

Tiltak 7 fra 2014 slås sammen med et av de nye tiltakene fra 2017 og videreføres.

6 Regionalt arbeid med kompetanseheving i helsetjenestene

Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) skal fortsette arbeidet med å bistå helsetjenesten og ivareta tematikken radikaliserings- og voldelig ekstremisme i sin region.

Sentrenes oppgave er å veilede og undervise relevante tjenester, drive nettverk og sørge for oppdatert og relevant informasjon på tematikk som sentrene arbeider med.

Ansvarlig departement: Helse- og omsorgsdepartementet

Tiltak 8 fra 2014. Videreføres.

7 Videreutvikling av læringsressurser innenfor det nasjonale Dembra-prosjektet til bruk på barnetrinnet og i lærerutdanningene

HL-senteret har på vegne av Utdanningsdirektoratet utviklet digitale læringsressurser (dembra.no) til bruk i undervisningen i ungdomsskolen og videregående opplæring, som blant annet omfatter området radikaliserings- og voldelig ekstremisme.

Fra og med 2020 skal disse utvides til også å dekke barnetrinnet. Det vil foregå utvikling av Dembra-ressurser for lærerutdanningen (Dembra LU) i perioden 2020–2021.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

Tiltak 9 fra 2014. Videreutvikles.

8 Utvikling av støtteressurser til bruk i skolen og barnehager

Det skal utvikles støtteressurser om hvordan skolen kan forebygge radikaliserings- og voldelig ekstremisme. Temaet skal integreres i opplæringen i fag der det er relevant, og i arbeidet med elevenes skolemiljø.

Skolen skal gi elevene mulighet til å medvirke og til å lære hva demokrati betyr i praksis. Skolen skal utvikle inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring for alle. Støtteressursene skal basere seg på nytt læreplanverk og opplæringslovens kap. 9A.

Det skal utvikles støtteressurser om hvordan barnehagen kan bidra til at barna får forståelse for og slutter opp om demokratiske verdier og normer. Disse skal baseres på rammeplanen og barnehageloven. De nye støtteressursene for barnehage og skole vil supplere og bygge opp under det allerede pågående forebyggende arbeidet med barn og unges oppvekst-, barnehage- og skolemiljø, blant annet gjennom den nasjonale Dembra-satsingen.

Støtteressursene vil ha som hensikt å bidra til økt opplevelse av inkludering. Reduseres barn og ungdoms opplevelse av å bli marginalisert, vil det være en mindre sjanse for at de senere i livet faller utenfor fellesskapet.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet
Nytt tiltak 2020.

Kurstilbud til ledere i trossamfunn, idrettslag og andre frivillige organisasjoner

- 9** Barne- og familiedepartementet vil opprette et kurstilbud til ledere i trossamfunn, idrettslag og andre frivillige organisasjoner med særlig fokus på radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Målet er at blant annet å gi kursdeltakerne en innføring i problematikken, samt sette dem i stand til å gjenkjenne tidlige bekymringstegn og håndtere en bekymring om radikaliserings

Ansvarlig departement: Barne- og familiedepartementet
Nytt tiltak i 2017. Videreføres.

- 10** **Nasjonal konferanse om forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme**

For å styrke kunnskapen på feltet, sikre erfaringsutveksling samt bygge nasjonale og lokale nettverk skal det arrangeres en årlig nasjonal konferanse om forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Konferansen kan inneholde bidrag både fra forskning, ulike sektorer i forebyggingsarbeidet, fra frivillige organisasjoner og det sivile samfunn.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Tiltak 10 fra 2014. Videreføres.

Samarbeid og koordinering

- 11** **Styrke den nasjonale koordineringen**

Justis- og beredskapsdepartementet har hovedansvaret for det nasjonale koordineringsarbeidet, mens oppfølging av de enkelte tiltakene er lagt til konkrete departementer.

Det er etablert en tverrdepartemental gruppe under ledelse av Justis- og beredskapsdepartementet. Gruppen skal bidra til en løpende koordinering av arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, herunder oppfølging av tiltakene i planen og drøfting og implementering av nye tiltak.

Det er etablert en tilsvarende gruppe på direktoratsnivå som følger utviklingen på feltet, identifiserer behov for justeringer eller nye tiltak og gir råd til departementsgruppen. Disse gruppene bringer jevnlig inn representanter fra ulike profesjoner, frivillige organisasjoner og forskningsmiljøer som skal bidra med sine erfaringer med allerede igangsatte tiltak, samt komme med innspill til nye tiltak ved behov. Den tverrdepartementale gruppen skal for øvrig bidra med å innhente, systematisere og videreformidle nasjonal og internasjonal kunnskap.

Nettsiden www.radikalisering.no skal videreutvikles som plattform for arbeidet.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Tiltak 11 fra 2014. Videreføres.

12 Aktørkart

Direktoratsgruppen skal utarbeide et aktørkart som skal publiseres på radikalisering.no.

Hensikten er at det skal bli enklere å finne frem til relevant informasjon om instanser, ressurser og nettsteder som kan benyttes i arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. I aktørkartet skal det også fremgå tydelig hvor den enkelte kan søke råd og hvor man kan henvende seg ved en bekymring for radikaliserings.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Nytt tiltak 2020.

13 Forankre ansvar for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme i politidistriktene

Det er etablert en ordning med radikaliseringskontakter ved alle politidistrikter. Disse skal være kontaktpunkt ved bekymring om radikaliserings og voldelig ekstremisme, gi råd og videreformidle henvendelser til rette instans.

Radikaliseringskontaktene skal ha kunnskap om effektive tiltak og tilgjengelige ressurser, drive bevisstgjøringsarbeid samt være kontaktpersoner opp mot PST og overfor de lokale samarbeidsaktørene.

Radikaliseringskontaktene skal ha en rådgivende funksjon opp mot politirådene, SLT og andre lokale samordningsstrukturer. PST skal ha tett dialog og oppfølging av de lokale radikaliseringskontaktene og gi dem relevant opplæring i fenomenkunnskap.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Tiltak 13 fra 2014. Videreføres.

14 Radikaliseringskoordinatorer i Kriminalomsorgen

Det er etablert en ordning i Kriminalomsorgen med radikaliseringskoordinatorer i hver region og radikaliseringskontakter i de lokale enhetene.

Disse skal ha et særskilt ansvar for å koordinere arbeidet, bidra med kunnskap og kompetanse i håndteringen og ha samarbeid på tvers av enhetene i kriminalomsorgen og med samarbeidende etater.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Del av nytt tiltak i 2017. Skilles ut som eget tiltak og videreføres.

15 Samarbeid med asylmottak

Samtlige politidistrikt skal ha etablert eller videreutviklet gode samarbeidsstrukturer mellom asylmottak, kommune og politi, for å legge til rette for informasjonsutveksling og bevisstgjøringsarbeid innen forebygging av radikaliseringsarbeid.

Det skal utføres en kartlegging av aktuelle samarbeidsstrukturer, relevante aktører og nivå for informasjonsflyt. Ved behov vil det bli utarbeidet rutiner for informasjonsutveksling mellom relevante aktører.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Nytt tiltak i 2017. Videreutvikles.

16 Styrket samarbeid ved løslatelse fra fengsel

Samarbeidet mellom kriminalomsorgen, kommunene, det ordinære politiet og PST er styrket.

Dette for å sikre en god håndtering ved løslatelse av individer det er knyttet en bekymring til. Tiltaket videreutvikles gjennom samarbeid med UDI i saker med utledninger. Prosessen «prioritert saksgang» skal benyttes i saker som gjelder utlendinger som kan utgjøre en trussel mot samfunnsikkerheten.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Nytt tiltak i 2017. Videreutvikles.

17 Samarbeid med familievernkontorene

Familievernkontorene er et lavterskeltilbud som skal hjelpe alle familier i krise. Familievernet kan derfor spille en supplerende rolle i samarbeid med kommunene i det forebyggende arbeidet med familier som opplever at en eller flere medlemmer står i fare for å bli radikalisert. Familievernet vil også kunne redusere belastningene for familier der noen allerede har blitt radikalisert.

Erfaringene fra samarbeidsprosjekt mellom Enerhaugen familievernkontor og Politiets sikkerhetstjeneste (PST) om å øke kjennskapen til radikaliseringsstatistikk i familievernet, vil tas med i det videre arbeidet.

Ansvarlig departement: Barne- og familiedepartementet
Nytt tiltak i 2017. Videreføres.

18 Nasjonal veiledningsfunksjon for arbeids- og velferdsforvaltningen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme

Bred og tidlig innsats fra en rekke aktører er avgjørende for å identifisere og følge opp personer som står i fare for å bli radikalisert og ivareta personer som allerede er radikaliserede.

Med bakgrunn i kunnskap om radikaliserede personer i Norge, herunder særlig høyreekstreme, vet vi at flere er godt voksne og mangler tilknytning til arbeidslivet. Den tradisjonelle verktøykassen for forebygging er ikke like relevant i arbeidet med disse.

Arbeids- og velferdsforvaltningen forvalter tiltak og tjenester rettet mot et stort antall personer i ulike situasjoner og aldersgrupper. Det er viktig å sikre et godt kompetansemiljø og et tydelig kontaktpunkt for arbeids- og velferdsforvaltningen og andre førstelinjetjenester mot øvrige Nav-kontorer. Det opprettes derfor en nasjonal veiledningsfunksjon ved Nav Grünerløkka, som med dette gis et råd- og veiledningsansvar overfor andre Nav-kontorer og blir et kontaktpunkt for andre tjenester på feltet radikaliserings og ekstremisme.

Ansvarlig departement: Arbeids- og sosialdepartementet
Nytt tiltak 2020.

19 Utrede mulighet for bruk av risikovurderingsverktøy for politiet, PST og kriminalomsorgen

Det er utviklet flere risikovurderingsverktøy for å identifisere og vurdere risiko for vold relatert til radikaliserings og ekstremisme. I andre land benyttes risikovurderingsverktøy både av politi og kriminalomsorg som beslutningsstøtte og verktøy for vurdering av oppfølgingstiltak.

Før risikoverktøy eventuelt tas i bruk, skal det utredes om det er verktøy som er egnet for bruk i Norge og om det samme verktøyet kan benyttes av politiet, PST og kriminalomsorgen.

I tillegg skal eventuelle implikasjoner et slik verktøy kan ha for administrative og økonomisk forhold, lovverk mv. identifiseres. I vurderingen skal det ses hen til relevant arbeid ved de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS).

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Nytt tiltak 2020.

20 Veiledning til barneverntjenesten om oppfølging av barn av antatte fremmedkrigere

Bufdir skal bistå berørte barneverntjenester med veiledning om hvordan de skal håndtere saker som gjelder barn av antatte fremmedkrigere som kommer til Norge fra Syria og andre krigsområder.

Barn som kommer fra konfliktområder, kan ha opplevd en omsorgssituasjon som har medført at de har særskilte behov for oppfølging og tilrettelegging.

Formålet med veiledningen er å bidra til at barnas behov avdekkes tidlig og ivaretas på en helhetlig og god måte.

Ansvarlig departement: Barne- og familiedepartementet
Nytt tiltak 2020.

21 Innsats mot terrorfinansiering

En helhetlig og effektiv innsats mot terror omfatter også systematisk arbeid mot terrorfinansiering. Regjeringen la frem en ny strategi for tiltak mot hvitvasking, terrorfinansiering og spredning av masseødeleggelsesvåpen i juni 2020.

For å forebygge at frivillige organisasjoner misbrukes eller direkte bidrar til finansiering av terror, skal det utredes om, og eventuelt hvordan, frivillige organisasjoner som foretar innsamlinger, kan registreres.

Norge har siden 1991 vært medlem av den mellomstatlige organisasjonen Financial Action Task Force (FATF), som jobber systematisk for bekjempelse av terrorfinansiering.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Nytt tiltak 2020.

22 Utprøving av nye metoder for reintegrering etter endt straffegjennomføring

For å styrke reintegrering til samfunnet etter straffegjennomføring for personer dømt etter terrorlovgivningen, skal metodikk for gjenopprettende prosess utvikles og prøves ut.

I samarbeid med Europeisk forum for gjenopprettende prosess, skal Sekretariatet for konfliktrådene (Sfk) bidra i arbeidet med å utvikle metodikk og veiledningsmateriell knyttet til bruk av gjenopprettende prosess i arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme.

I samarbeid med Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) skal Sfk tilpasse opplærings- og veiledningsmateriell til norske forhold og prøve ut metodikken med utvalgte domfelte.

Gjenopprettende prosess er regulert gjennom lov om konfliktrådsbehandling og innebærer at den domfelte og personer som er berørte av lovbruddet eller konflikten, i fellesskap kan identifisere skader, behov og forpliktelser hendelsen har skapt.

Konfliktrådet skal benytte gjenopprettende prosess i samarbeid med KDI for å tilrettelegge for dialog mellom domfelte og andre som er berørt av lovbruddet. Deltakelse er frivillig.

Personer som er domfelt etter terrorlovgivningen vil kunne få tilbud om gjenopprettende prosess for å reetablere relasjoner til personer, familie og andre skadelidende. Sammen gjøres avtaler som partene er enige om. Dette er viktig for å bygge tillit både til familie, miljø og lokalsamfunnet vedkommende skal tilbakeføres til.

Det kan tilrettelegges for flere møter og prosesser over tid, fra noen måneder eller lengre, avhengig av utfordringer og behov i den enkelte sak. Hensikten er å legge til rette for en bedre tilbakekomst til samfunnet.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Nytt tiltak 2020.

23 Tros- og livssynsdialog

Utviklingen av et flerreligiøst og mangfoldig samfunn øker behovet for dialog. Tros- og livssynsdialog fremmer forståelse og respekt om både ulikheter og felles verdier i samfunnet, og er et viktig bidrag for å forebygge radikaliseringsprosesser. Støtten til dialog som forebyggende innsats mot radikaliseringsprosesser videreføres.

Ansvarlig departement: Barne- og familiedepartementet
Tiltak 15 fra 2014. Videreføres.

24 Livssynsmedarbeidere i kriminalomsorgen

Som en forsøksordning ønsker Barne- og familiedepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet å legge til rette for et pilotprosjekt med livssynsmedarbeidere i kriminalomsorgen.

Prosjektet skal etablere et team av representanter for tros- og livssynssamfunn som sammen kan møte de innsattes tros- og livssynsbehov. En slik forsøksordning vil kunne innhente viktige erfaringer før det eventuelt fattes beslutning om mer permanente ordninger for tros- og livssynsbetjening. Tiltaket er også forankret i handlingsplanen mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion, tiltak 43.

Ansvarlige departementer: Barne- og familiedepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet
Tiltak 16 fra 2014, justert iht. tiltak 43 i handlingsplanen mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion (2020–2023).

25 Oppfølging av personer som har deltatt i kamphandlinger i utlandet (fremmedkrigere)

Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) skal bistå helsetjenestens arbeid med voldelig ekstremisme, jf. tiltak 6. Skoleringspakke for kommunale psykososiale kriseteam, «Når krisen rammer», har en modul om voldelig ekstremisme. Arbeidet med implementering skal fortsette.

Sentralt i oppfølging av fremmedkrigere og deres barn er gode samhandlingsrutiner innad og mellom ulike tjenester. RVTS skal bidra med koordinering av det tverrfaglige samarbeidet, veiledning og skreddersydde kompetansehevingstiltak til relevante instanser.

Både nordisk og europeisk RAN (Radicalisation Awareness Network), og samarbeid med andre land om kompetanse og tiltak for fremmedkrigere fortsetter.

Arbeidet med å styrke traumebehandling for barn og unge og for voksne videreføres i spesialisthelsetjenesten.

Ansvarlig departement: Helse- og omsorgsdepartementet
Tiltak 23 fra 2014. Videreføres.

26 Tilskuddsordninger

Tilskuddsordningen for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme som ble etablert i 2015, videreføres. Ordningen skal stimulere til kompetanseheving og utvikling av gode systemer for å forebygge og håndtere utfordringer knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme i kommunene. Sekretariatet for konfliktrådene forvalter ordningen på vegne av Justis- og beredskapsdepartementet.

Midler til kompetanse- og utviklingstiltak og prosjekter knyttet til de sosiale tjenestene i kommunene rettet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, kan også søkes fra tilskuddsbevilgningen for sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte. Denne bevilgningen forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Ansvarlige departementer: Justis- og beredskapsdepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet
Nytt tiltak i 2015. Videreføres.

Forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme gjennom internett

27 Styrke politiets tilstedeværelse på internett nasjonalt og lokalt

Det er etablert en gruppe for å styrke politiets forebyggende arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett. Gruppen skal bidra med kompetanseheving innen forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett til politidistriktene og drive metodeutvikling, blant annet innen aktiv patruljering på nett. Eksisterende tipsportaler skal videreutvikles med konkrete eksempler og varslingsverdige indikatorer.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet
Tiltak 24 fra 2014 og nytt tiltak i 2017 slås sammen og videreutvikles.

28 Forebygge diskriminering, trakassering og hatefulle ytringer på internett

Regjeringen skal fortsette innsatsen mot diskriminering, trakassering og hatefulle ytringer på internett, blant annet gjennom å videreutvikle kunnskapen på området og videreføre støtten til Stopp hatprat.

Regjeringen har oppnevnt en ny Ytringsfrihetskommisjon, som med utgangspunkt i Grunnloven § 100 skal utrede de sosiale, teknologiske, juridiske og økonomiske rammene for ytringsfrihet i dagens samfunn. Kommisjonen skal blant annet vurdere tiltak for å fremme bred deltakelse i samfunnsdebatten, tiltak mot "falske nyheter" og tiltak for å motvirke spredning av hatefulle og andre ulovlige ytringer i sosiale medier.

Ansvarlig departement: Kulturdepartementet

Tiltak 25 fra 2014. Videreutvikles.

Internasjonalt samarbeid

29 Styrket nordisk samarbeid

I 2014 ble det etablert et formelt nordisk nettverk med formål om å sikre effektiv informasjonsutveksling og erfaringsbasert læring mellom de nordiske land om forebygging av voldelig ekstremisme. Dette inkluderer utveksling av kunnskap om trender, forebyggingsmetoder og målrettede tiltak. Norge vil fortsette å bidra aktivt inn i nettverket.

Ansvarlig departement: Justis- og beredskapsdepartementet

Tiltak 29 fra 2014. Videreføres.

30 Europeisk og globalt samarbeid

Norge skal delta aktivt i relevante internasjonale fora for å få tilgang til kunnskap om situasjonen på internasjonalt nivå og danne faglige nettverk. Utenriksdepartementet vil bidra til finansiering av programmer som skal forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme i utvalgte land gjennom FN eller annet internasjonalt samarbeid. Det bilaterale samarbeidet med land som har tilsvarende utfordringer, relevante erfaringer og oppdatert kunnskap skal styrkes.

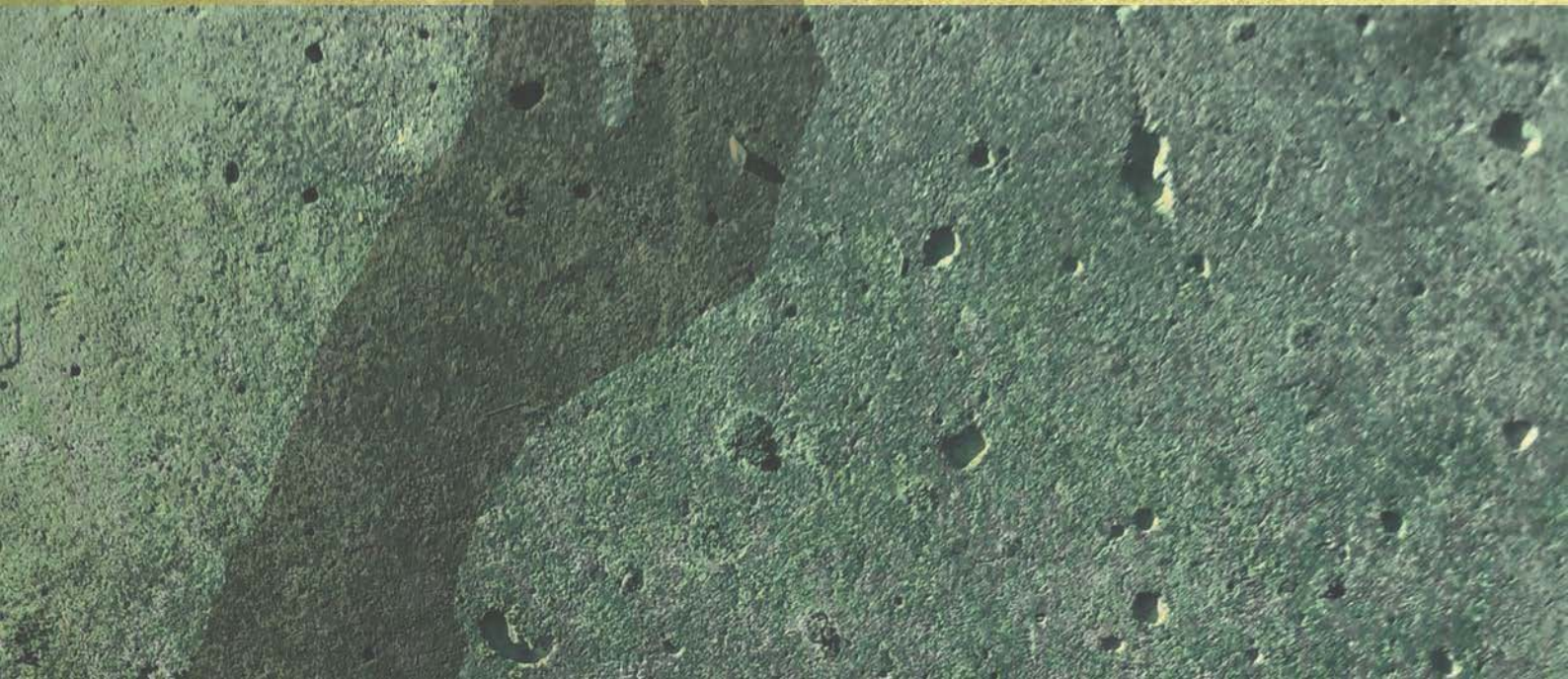
Ansvarlig departement: Utenriksdepartementet

Tiltak 30 fra 2014. Videreføres.

«Vi ønsker ikke å legge lokk på ytringer, meninger og holdninger som kanskje ikke er helt 'innenfor'. Det er viktig at vi skal kunne drøfte og diskutere, være kritiske og uenige. Vi ønsker ikke å skyve mennesker inn i ekkokamre som kun forsterker og bekrefter. Vi må ta de viktige samtalene og tørre å være uenige, men vi kan gjøre det uten å være hatefulle. (...)

Sammen kan vi utløse en bølge av samhold, felleskap, respektfull uenighet og debatt. Og vi skal fortsette å bekjempe hatet. Vår kommune skal være trygg for alle uavhengig av nasjonalitet og tro. Det må vi alle ta et ansvar for.»

*(Lisbeth Hammer Krog og Erik Kjeldstadli, ordfører og kommunedirektør i Bærum
i kronikk i Bærum Budstikke 15. mai 2020)*

Omtale av relevant arbeid i sektorene og gjennomførte tiltak

Denne teksten gir en oversikt over eksisterende arbeid, tiltak og strukturer som er relevant i arbeidet mot radikaliserings, men som ikke kommer frem i den reviderte listen over gjeldende tiltak. Inkludert er også omtale av gjennomførte tiltak, inkludert veiledningsmateriell, forskningsprosjekter og lovendringer.

Nasjonale veiledere

[Nasjonal veileder for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme](#) retter seg i første rekke mot aktører i førstelinjen. Den er også nyttig for privatpersoner som trenger informasjon om hva man bør gjøre når man er bekymret for at noen er i en radikaliseringsprosess. Formålet med veilederen er å gjøre det enklere for lokalsamfunnet å gi rask respons når utfordringer oppstår. Veilederen skal bidra til at førstelinjen kan møte fenomenet med god kunnskap. Den skal gi trygghet og grunnlag for forutsigbarhet mht. evne og kapasitet til å håndtere bekymringen når den oppstår.

[Veileder til mentorordning mot radikaliserings og voldelig ekstremisme](#) er utarbeidet for kommuner som ønsker å etablere en mentorordning i arbeidet mot radikaliserings. Mentor kan brukes både i et forebyggende perspektiv, og til å hjelpe mennesker ut av et ekstremistisk tankesett eller miljø. Målgruppen for mentorarbeidet er personer som er sårbare for radikaliserings og rekruttering til voldelig ekstremisme.

[Veileder for exit-arbeid](#) er utarbeidet for kommuner som skal bistå enkeltpersoner ut fra et ekstremistisk tankesett eller miljø. Arbeidet håndteres gjennom de etablerte forebyggende strukturene som har ansvar og kompetanse til å forebygge radikaliserings og ekstremisme, og skreddersys til den enkelte person.

[Utveier.no](#) er en kunnskapsportal om prosesser inn og veier ut av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Formålet med portalen er å gjøre aktører i førstelinjen og eventuelt andre mer beredt og i stand til å forebygge og hjelpe mennesker ut av negative radikaliseringsprosesser. Portalen er delt inn i seks ulike temaområder: Veien inn, Hva er radikaliserings, Hvorfor akkurat ham, Veien ut, Kriminalomsorgen og Spesialisthelsetjenesten.

Frivillig sektor

Frivillige organisasjoner og tros- og livssynssamfunn gjør en svært viktig innsats i det generelle forebyggende arbeidet. Frivillig sektor bidrar blant annet gjennom å tilby inkludering, vennskap, meningsbrytning og mestring. Fotballbanen, korpset, teatergruppa og filmklubben er arenaer hvor man kan bli kjent med nye personer og lære nye ferdigheter. Samtidig er det arenaer for forebygging av utenforskap. Noen frivillige organisasjoner arbeider også mer spesifikt innen forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme, gjerne mot konkrete grupper.

«Noe av det viktigste vi kan gjøre er å mobilisere hele lokalsamfunnet til felles dugnad. Alle har en rolle i forebygging av ekstremisme».

(Representant for lokal sivilsamfunnsorganisasjon, Fredrikstad)

Arbeids- og sosialdepartementet

I saker hvor det foreligger bekymring for radikaliserings eller voldelig ekstremisme, er det viktig at sentrale aktører jobber samordnet og systematisk i det tverretatlige oppfølgingsarbeidet. Arbeids- og velferdsforvaltningen forvalter tiltak og tjenester rettet mot et stort antall personer i ulike situasjoner og aldersgrupper. Det er viktig å gi ansatte i arbeids- og velferdsforvaltningens førstelinjetjeneste mulighet til å møte radikaliserings og voldelig ekstremisme med god kunnskap og klare rammer for håndtering. Samarbeid med andre relevante sektorer og aktører i kommunene står sentralt.

Arbeids- og velferdsdirektoratet forvalter en tilskuddsordning for sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, hvor det også er mulig å søke støtte til prosjekter knyttet til de sosiale tjenestene i kommunene rettet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Tidligere er det tildelt midler til prosjekter i Fredrikstad kommune og Tønsberg kommune under kap. 621, post 63. Ordningen videreføres.

Det legges spesielt til rette for at Nav-veiledere i fengsel skal ha kunnskap om risikofaktorer knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme og kjennskap til aktuelle kompetansemiljøer, som RVTS.

Barne- og familiedepartementet

Barnevernet

Barnevernet skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får hjelp og omsorg til rett tid, og bidra til at barn og unge får trygge oppvekstkår. I saker hvor barn og unge har blitt, eller står i fare for å bli radikalisert, kan det være aktuelt å iverksette tiltak etter barnevernsloven. Dette avhenger blant annet av barnets og familiens behov, og vurderes i sammenheng med iverksatte tiltak fra andre tjenester.

Inkludering av barn og unge

At barn og unge deltar i samfunnet og opplever inkludering, mestring, utvikling og tilhørighet er nødvendig for å hindre marginalisering og for å skape inkluderende og mangfoldige samfunn. Barne- og familiedepartementet bevilger midler til inkludering av barn og unge på arenaer for fritidsaktiviteter, i utdanning og opplæring, i nærmiljøet og i sivilsamfunnet. Ved å legge til rette for at alle barn og unge deltar, reduseres risikoen for at de faller utenfor. Gjennom tilskuddsordningen [Støtte til oppfølgings- og løsfunksjoner for ungdom](#) får kommuner midler til å opprette løsfunksjoner. Disse ordningene skal bidra til at skoleprestasjonene bedres, og øke gjennomføringen av videregående opplæring.

I 2019 ble det igangsatt pilotforsøk med [fritidskortordninger](#) i Arendal og Vadsø som skal bidra til å dekke deltakeravgifter til faste, organiserte fritidsaktiviteter for barn fra 6 til fylte 18 år. Høsten 2020 skal det settes i gang forsøk med fritidskortordninger i 12 ulike kommuner, inkludert Arendal og Vadsø. Formålet med forsøket er å finne ut hvordan en fritidskortordning kan innrettes på en treffsikker og effektiv måte som bidrar til at flere barn og unge kan delta i fritidsaktiviteter. Bufdir er ansvarlig for oppfølging og evaluering av forsøket og har fått i oppdrag å utvikle en digital løsning for fritidskortet.

Arbeidet med fritidskortet må sees i sammenheng med [Fritidserklæringen](#). I Fritidserklæringen samarbeider stat, kommune og frivillige for at alle barn, uavhengig av den sosiale og økonomiske situasjonen til foreldrene, skal få mulighet til å delta i en fast, organisert fritidsaktivitet. Gjennom tilskuddsordningene [Nasjonal tilskuddsordning til inkludering av barn og unge](#) og [Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn](#) støttes arenaer hvor barn og unge kan delta uavhengig av bakgrunn, økonomi og kunnskap. Gode og trygge møteplasser for barn og ungdom i byene legger til rette for samvær på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer. Forsking viser at åpne møteplasser er mest brukt av ungdom som tradisjonelt ikke deltar i organiserte fritidsaktiviteter, og at de derfor utgjør en viktig del av det helhetlige tilbudet.

Regjeringen arbeider også med en [samarbeidsstrategi for barn fra familier i vedvarende lavinntekt](#). Strategien skal fremme deltakelse og styrke mulighetene til barn som vokser opp i familier med dårlig råd, og skal bidra til å forebygge at fattigdom går i arv. Strategien vil fokusere på tiltak som gir barna like muligheter som sine jevnaldrende, blant annet til å gjennomføre utdanningsløp, ha gode og trygge boforhold, delta i organiserte fritidsaktiviteter og få bedre tilgang til helsetjenester.

Vold i nære relasjoner og vold mot barn

Regjeringen prioriterer arbeidet mot vold i nære relasjoner og vold mot barn høyt, og la høsten 2016 fram en [opprappingsplan mot vold og overgrep](#). Vi er godt i gang med å følge opp planen. Regjeringen har økt satsingen med ytterligere 54 mill. kroner i 2020, slik at samlet satsing er på i overkant av 1 milliard kroner. Satsningen gjør det blant annet mulig å styrke etterforskningen av vold og overgrep mot barn, familievern tjenesten, Alternativ til Vold, behandlingstilbudet for unge overgripere, innsatsen mot mobbing og det forebyggende og foreldrestøttene arbeidet i kommunene.

Tros- og livssynsdialog

Tros- og livssynsdialog og samhandling på tvers av tros- og livssynsmessige skillelinjer er helt nødvendig i et mangfoldig samfunn. At representanter for ulike tros- og livssynstradisjoner møtes jevnlig og snakker sammen bygger kjennskap og tillit, som kommer hele samfunnet til gode. Dialogen har bidratt til å dempe konfliktnivået og gitt viktige fellesuttalelser om retten til å konvertere, om vold i nære relasjoner og om religiøs ekstremisme. Tros- og livssynsdialog kan derfor også være et verktøy for å øke motstandsdyktigheten i samfunnet når det gjelder radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Over Barne- og familiedepartementets budsjett gis det driftstilskudd til Norges Kristne Råd (NKR) og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) som dialog- og paraplyorganisasjoner på tros- og livssynsfeltet. Organisasjonene bidrar til samarbeid på tvers av religioner og livssyn og er dialogpartnere for myndighetene i spørsmål som berører tros- og livssynssamfunnene. Driftsstøtten knytter seg særlig til de oppgavene organisasjonene har som brobyggere overfor ulike tros- og livssynssamfunn, andre organisasjoner på tros- og livssynsfeltet, sivilsamfunnet og det offentlige.

BFD utlyser [tilskudd til dialogarbeid og tiltak som kan bidra til kunnskapsutvikling og debatt om tros- og livssynspolitiske spørsmål](#). For 2020 er det satt av 5,4 mill. til dette formålet.

Tilskudd til tros- og livssynssamfunn

Tros- og livssynssamfunn mottar tilskudd fra det offentlige som en understøttelse av tros- og livssynsfriheten. Stortinget vedtok i april 2020 lov om tros- og livssynssamfunn (ikrafttredelse 01.01.2021).

Tros- eller livssynssamfunn, eller enkeltpersoner som opptre på vegne av samfunnet, som utøver vold eller tvang, fremsetter trusler, krenker barns rettigheter, bryter lovbestemte diskrimineringsforbud eller på andre måter alvorlig krenker andres rettigheter og friheter, nektes tilskudd eller tilskudd kan avkortes. Tros- og

livssynssamfunn som oppfordrer til vold eller terror, eller kommer med hatytringer, vil derfor kunne nektes tilskudd.

Tros- eller livssynssamfunn som tar imot bidrag fra stater som ikke respekterer retten til tros- og livssynsfrihet, kan også nektes tilskudd.

Helsesektoren

Helse- og omsorgstjenestene

Helse- og omsorgstjenestene er i kontakt med store deler av befolkningen, og kan spille en rolle i å identifisere personer som er radikalisert eller står i fare for å bli det. Kunnskap blant helse- og omsorgspersonell om tegn på mulig radikalisering og voldelig ekstremisme er derfor viktig. Det er også viktig at de ulike delene av helsetjenesten samhandler med andre aktører som har kjennskap til den det gjelder. Helse- og omsorgspersonell skal varsle politi om det er nødvendig for å avverge alvorlig skade på person.

Helsetjenestene kan også spille en rolle i oppfølging og behandling av personer som har blitt radikalisert. Radikaliseringsprosesser, og eventuelle påfølgende handlinger, kan medføre psykiske skadevirkninger for de involverte. Fra 2016 har det vært bevilget midler over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett for å utvikle og implementere kunnskapsbaserte behandlingsintervensjoner for traumer for voksne i spesialisthelsetjenesten (5,6 mill. kroner i budsjettet for 2020). [Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress](#) (NKVTS) har ansvar for gjennomføringen. De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) har også utviklet spesialiserte kurs om radikalisering og voldelig ekstremisme for spesialisthelsetjenesten og gir fortløpende råd og veiledning knyttet til diagnostisering og behandling. Det ble også bevilget midler i 2019 for å gjennomføre en spisset

kompetanseoppbygging for arbeid med hjemvendte fremmedkrigere, herunder en særlig innsats for hjemvendte kvinner og deres barn.

De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS)

De fem regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTSene) har ansvar for kompetansearbeid innen radikalisering og voldelig ekstremisme i sine regioner. RVTS Øst har en spissfunksjon og koordinerende rolle, og har utarbeidet og ansvar for å drifte nettportalen [Utveier.no](#).

RVTSene tilbyr kompetanseheving til kommuner, spesialisthelsetjenesten og andre relevante aktører. Større kommuner og kommuner med rapporterte utfordringer har blitt prioritert i RVTSenes kompetansehevingsarbeid, men kompetanseheving er også gitt til kommuner der det ikke er en umiddelbar bekymring for radikalisering og ekstremisme, men der ønske om å forebygge foreligger. Målgruppene for undervisning og veiledning har vært helsepersonell, barnevernstjeneste og sosialarbeidere og skole. NAV, SLT, politi, spesialisthelsetjeneste, tjenester for flyktninger, PPT, frivillige, trossamfunn, er også blitt prioritert. RVTS-kontorene møtes to ganger hvert år for å evaluere, prioritere og utvikle kompetansehevings tiltak.

«Relasjon og tillit er heilt avgjerande for å komme i posisjon, og då må ein også ha evne til empatisk brobygging og sjå det sårbare og trengande mennesket bak.»

(Elisabeth Harnes, RVTS Vest)

RVTS samarbeider og bidrar også med kompetanseheving til frivillige organisasjoner, universiteter og høyskoler, forskningsinstitusjoner og kompetansesentre. Samarbeid med NUPI, C-REX, RAFTO stiftelsen, LNU, RBUP/RKBU, UDI, UIB, NKVTS og undervisning/ veiledning for kriminalomsorgen er eksempler på dette.

RVTS er ansvarlige for eller bistår i utdanningen av mentorer i flere norske kommuner. Mentorene kan brukes som et tiltak der det er bekymring for radikaliserings og voldelig ekstremisme. De kan også brukes som en ressurs i exit-arbeid. RVTS veileder mentorer/mentornettverk og gir råd til kommunale ressursteam/SLT-strukturer i bruken av disse.

Kompetanseutvikling på helsesektorens arbeid med voldelig ekstremisme

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har fått i oppdrag å utvikle kompetanse på helsesektorens arbeid med voldelig ekstremisme i samarbeid med RKBU og RBUP. Det har blitt utarbeidet en [rapport om lokalt forebyggingsarbeid](#), og jobbes med å etablere et nytt prosjekt om betydningen av helse for forebyggingsapparatets forståelse og håndtering av voldelig ekstremisme.

Justissektoren

Politiet

Forebygging er [politiets](#) hovedstrategi, og politiet har en viktig rolle i forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Politiet skal forebygge kriminalitet og andre krenkelser av den offentlige orden og sikkerhet, samt avdekke og stanse kriminell virksomhet og forfølge straffbare forhold. Kunnskap om temaet radikaliserings og voldelig ekstremisme inngår i politiets bachelorutdanning og i flere av videreutdanningene som tilbys ved Politihøgskolen.

Alle politidistrikter skal ha en radikaliseringskontakt. Disse skal være et bindeledd mellom lokalt PST og lokalt politi, ved å koordinere hendelser, samarbeid og utveksling av informasjon mellom politi og lokalsamfunn. Radikaliseringskontaktene jobber tett med kommunene og andre relevante samarbeidsaktører, og skal være lokalt kontaktpunkt for henvendelser og bekymringer om radikaliserings.

«Det å lykkes i arbeidet med forebygging av radikaliserings er å klare å nå inn til et menneske, få mennesket til å føle seg sett, hørt, elsket og anerkjent. For å lykkes i det er vi avhengig av tverrfaglig samarbeid hvor kunnskap forenes i et målrettet arbeid.»

(Radikaliseringskontakt, Vest politidistrikt)

Politirådet er et formalisert samarbeid mellom øverste ledelse i den enkelte kommune og lokalt politi. Rådet skal være et strategisk organ for det lokale kriminalitetsforebyggende arbeidet, og sikre utveksling av kunnskap og erfaring mellom politi og kommune. En sentral tanke bak politirådene er at kunnskap om lokale problemer skal omsettes til samordnet innsats.

Forebygging som hovedstrategi gjelder også på digitale arenaer. [Kripas](#) har en viktig rolle nasjonalt, blant annet gjennom kompetanseheving, rådgivning og metodeutvikling knyttet til politidistriktenes tilstedeværelse og politiarbeid på internett. Det er utarbeidet en [digital tipsløsning](#) hvor man kan tipse politiet om opplysninger knyttet til en bekymring om radikaliserings.

Politiets sikkerhetstjeneste (PST)

[PST](#)s primære ansvar er å forebygge og etterforske straffbare handlinger mot rikets sikkerhet. Dette gjør tjenesten gjennom ulike metoder og arbeidsmåter, blant annet innsamling av informasjon om personer og grupper som kan utgjøre en trussel,

utarbeidelse av ulike analyser og trusselvurderinger, forebygging, etterforskning og rådgivning.

PST tilbyr rådgivnings- og veiledningsarbeid ovenfor politi, Kriminalomsorgen og andre forebyggende aktører knyttet til forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme etter behov. PST samarbeider særlig tett med politiets radikaliseringskontakter. Tjenesten arbeider kontinuerlig med å utvikle metodene, rutinene og strategiene på feltet.

PST har etablert rutiner for å varsle om hjemvendte fremmedkrigere. Varslene går til aktuelt politidistrikt, som deretter varsler kommunene. Intensjon med varslingsene er at kommunene på selvstendig grunnlag skal vurdere om det er aktuelt med særskilt helseoppfølging eller andre forebyggende tiltak. PST har i tillegg, sammen med Bufdir, utviklet og tatt i bruk rutiner for varsling og håndtering av hjemkomster av barn av fremmedkrigere til Norge.

Kriminalomsorgen

[Kriminalomsorgens](#) rolle og oppgaver i arbeidet mot radikaliserings er nedfelt i [retningslinjer om forebygging og håndtering av radikaliserings og voldelig ekstremisme i kriminalomsorgen](#).

Kriminalomsorgens høyskole og utdanningssenter har ansvar for at det gis opplæring om radikaliserings og voldelig ekstremisme på fengselsbetjentutdanningen samt relevant etter- og videreutdanning knyttet til tematikken.

Det er etablert en mentorordning i Kriminalomsorgen. Målsetningen er at den domfelte gjennom dialog med mentor kan oppleve personlig vekst og utvikling, og gjennom det forebygge ny kriminalitet eller hindre en utvikling hvor kriminalitet kan bli resultatet.

Kriminalomsorgen skal ha en radikaliseringskontrakt i alle lokale enheter og radikaliseringskoordinator i hver region. Kontaktene og koordinatorene skal ha et særskilt ansvar for å koordinere arbeidet, bidra

med kunnskap og kompetanse i håndteringen og ha samarbeid på tvers av enhetene i kriminalomsorgen og med samarbeidende etater.

Radikaliseringskontakten skal initiere og koordinere arbeidet med en oppfølgingsplan, som blant annet skal bidra til å kvalitetssikre at kriminalomsorgen kartlegger og vurderer risiko og sårbarhetsfaktorer. Planen skal sikre samhandling med politi, PST og andre relevante samarbeidspartnere. Det skal avholdes strukturerte koordineringsmøter ved oppstart av soningen, i løpet av gjennomføringstiden og før løslatelse.

Kommunene

Kommunene har ansvaret for mange velferdstjenester som er viktige i arbeidet med å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. Kommunene har derfor gode forutsetninger for å kunne se de ulike områdene i sammenheng og drive forebygging på tvers sektorene. Det er viktig at kommunene har frihet til å tilpasse eget arbeid og tiltak til lokale behov og forutsetninger.

SLT

[Samordning av Lokale rus- og kriminalitetsforebyggende Tiltak](#) (SLT) er en samordningsmodell for lokale, forebyggende tiltak mot rus og kriminalitet. Mange kommuner har valgt å opprette en SLT-koordinator. SLT-modellen sikrer god kommunikasjon på tvers av nivåer og tjenester i det kriminalitetsforebyggende arbeidet. SLT-modellen og SLT-koordinator kan spille en viktig rolle for [politirådssamarbeidet](#).

Politirådet

[Politirådet](#) er et formalisert samarbeid mellom øverste ledelse i kommunen og lokalt politi. Rådet skal være et strategisk organ for det lokale kriminalitetsforebyggende arbeidet og sikre utveksling av kunnskap og erfaring mellom politi og kommune. En sentral tanke bak politirådene er at kunnskap om lokale problemer skal omsettes til samordnet innsats.

Politiet er gjennom instruks fra Politidirektoratet forpliktet til å ta initiativ til opprettelse av politiråd med den enkelte kommune. Ordningen er frivillig for kommunen, men erfaringen viser at nær alle kommuner har takket ja til denne ordningen.

Kulturdepartementet

Likestilling og ikke-diskriminering

Ekstremister forfekter ofte rasistiske ideer og holdninger, og når det gjelder norske høyreekstreme aktører så er verdensbildet ofte islamfiendtlig eller innvandringsfiendtlig.

Regjeringen har flere handlingsplaner og en strategi som er relevant for arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Regjeringen arbeider med en handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer. I desember 2019 ble Handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion lagt fram. Denne inneholder femti tiltak innenfor mange ulike sektorer. Handlingsplanen gjelder for perioden 2020–2023.

Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer gjelder for perioden 2016–2020. En eksternevaluering av strategien vil være klar høsten 2020.

Det er opprettet et statssekretærutvalg som skal se temaene ekstremisme, rasisme og hatefulle ytringer i sammenheng. Statssekretærutvalget skal sikre at regjeringens innsats på disse områdene koordineres godt, og sørge for gode synergieffekter. Statssekretærutvalget skal vurdere å opprette et felles ungdomspanel i tilknytning til disse temaene.

Det er igangsatt et arbeid ved Institutt for samfunnsforskning som retter fokus på deltagerne i debatter med hard tone på sosiale medier og internett. Studien lanseres etter planen i 2020.

Digitale medier er en stor arena for ytringer av diskriminerende og hatefulle karakter. Som en

del av kunnskapsutviklingen om hatefulle ytringer vil Bufdir i 2020 lyse ut et oppdrag for å kartlegge omfanget av faktiske ytringer av hatefulle eller diskriminerende karakter ved bruk av stordataanalyse.

Ytringsfrihetskommisjon

Regjeringen har satt ned ny ytringsfrihetskommisjon som med utgangspunkt i Grunnloven § 100 skal utrede de sosiale, teknologiske, juridiske og økonomiske rammene for ytringsfrihet i dagens samfunn. Kommisjonen skal blant annet vurdere tiltak for å fremme bred deltakelse i samfunnsdebatten, tiltak mot "falske nyheter" og tiltak for å motvirke spredning av hatefulle og andre ulovlige ytringer i sosiale medier.

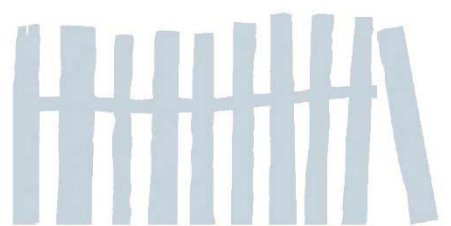
«Vi må skape rom for ytringer og dialog slik at vi ikke dytter folk inn i ekkokamre som kun bekrefter og forsterker.»

(SLT-koordinator, Bærum kommune)

Kommisjonen bør blant annet problematisere skillet mellom krenkende ytringer som ikke er beskyttet av ytringsfriheten, og ytringer som er beskyttet, men som likevel kan oppfattes som problematiske fordi de reduserer utsatte gruppers reelle ytringsmuligheter og demokratiske deltakelse.

Ytringsfriheten blir satt under press av voldelige ekstremister og terrorister som bruker vold og trusler. Voldelig ekstremisme og terrorisme reiser blant annet spørsmål knyttet til bruk av propaganda i rekrutteringen, hvor grensen mot straffbar oppfordring til voldsbruk kan være vanskelig å trekke.

Ytringsfrihetskommisjonen skal vurdere tiltak for å motvirke spredning av ulovlig og skadelig innhold på elektroniske plattformer og sosiale nettverk, inkludert behovet for å avklare plattformenes rolle og rettslige ansvar. I denne sammenheng bør kommisjonen også vurdere behovet for internasjonalt samarbeid og eventuell regulering.

Læringsressurser for skoleverket (Dembra)

Dembra er et kompetanseutviklingsverktøy for skoler til støtte i skolens arbeid med forebygging av antisemittisme og rasisme, radikaliserings og udemokratiske holdninger. Dembra er utviklet ut fra erkjennelsen av at en demokratisk kultur basert på deltakelse og kritisk tenkning gir den beste forebyggingen av holdninger som truer demokratiet. Dembra tar utgangspunkt i skolens egne erfaringer, og gir konkrete metodiske verktøy for lærere og skoleledere til bruk i skolens hverdag. Dembra er et nasjonalt tilbud med regionale knutepunkt. Alle de fem freds- og menneskerettighetssentrene er involvert i arbeidet. HL-senteret har en sentral veileder- og pådriverrolle overfor disse, som er alle lokalisert utenfor Oslo.

Det er lansert digitale ressurser til bruk i ungdomsskolen og videregående skole. Fra 2020 vil arbeidet begynne med å tilpasse disse til også å gjelde for barnetrinnet. Dermed vil alle trinn i opplæringen ha tilgang til Dembra-ressursene. Disse læringsressursene er fritt tilgjengelig for alle – med undervisningsopplegg, bakgrunnsstoff og tips til fordypning på nettsiden www.dembra.no.

Det pågår et prosjekt med Dembra for lærerutdanningene, Dembra LU. Målet er å styrke profesjonskompetansen om temaer knyttet til rasisme, antisemittisme, fordommer og diskriminering i lærerutdanningen. Det har allerede i to år blitt utviklet ressurser som skal gi lærerstudentene gode redskaper til å forstå og reflektere rundt diskriminering og gruppefiendtlighet knyttet til utdanningsinstitusjoner rundt om i landet. I 2020 og 2021 vil følgende lærerutdanningsinstitusjoner være med i den videre utviklingen av ytterligere nye ressurser, som også vil bli lagt ut på dembra.no: Universitetet i Bergen, Universitetet i Stavanger, Universitetet i Sør-Norge, Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Innlandet.

22. juli-senteret

22. juli-senteret har et overordnet ansvar for å formidle kunnskap om terrorhandlingene i regjeringskvartalet og på Utøya 22. juli 2011 og tiden etter til skoleelever og allmennheten. Senteret har utstrakt kontakt med ulike grupper brukere, både gjennom utstillingsbesøk, undervisning og øvrig formidling. Senteret hadde 41 000 besøkende i 2019. Skoleelever utgjør en tredjedel av alle besøkende. 22. juli-senteret har ulike undervisningstilbud til skoleklasser på besøk i senterets lokaler:

- Hva skal vi lære bort om 22. juli?
- Min historie – personlige fortellinger fra og om 22. juli
- 22. juli – verdier på prøve
- Minnevandring i regjeringskvartalet

Senteret holder jevnlig workshops for kommende lærere og samlinger for lærere og lærerstudenter i samarbeid med Det Europeiske Wergelandsenteret. I 2019 deltok 526 lærere og lærerstudenter på ulike opplegg. 22. juli-senteret har egne [nettsider](#) med fokus på formidling til senterets brukergrupper. Innholdet er i hovedsak rettet mot skoleverket, med ulike former for læringsressurser.

«Etter det grufulle terrorangrepet på Utøya 22. juli, sa vi «aldri igjen». Likevel har det skjedd igjen, denne gangen i en moské. Det er en sterk påminnelse om at dette er kontinuerlig arbeid».

(Lisbeth Hammer Krog, ordfører i Bærum)

Senteret har i samarbeid med Wergelandsenteret og Utøya AS utviklet undervisningstilbudet «22. juli og demokratisk medborgerskap», hvor tre elever og én lærer fra ulike ungdomsskoler i Norge har et tredagers kurs på Utøya. Gjennom deltakende undervisningsaktiviteter over tre dager utforsker og diskuterer elevene hva de selv, som demokratiske medborgere, kan gjøre for å forsvare og styrke demokratiet. I etterkant av

samlingen gjennomfører elevene elevstyrte aktiviteter på sine skoler og i sitt nærmiljø med elever, lærere og foresatte.

Utvikling av lærings- og refleksjonsmaterieil om 22. juli

Wergelandsenteret og Institutt for lærerutdanning ved NTNU utvikler lærings- og refleksjonsmaterieil om 22. juli 2011 på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. Hensikten med lærings- og refleksjonsmaterieilet er å støtte lærere i undervisning om terrorangrepet 22. juli 2011 sett i sammenheng med opplæringens demokratiske formål. Materieilet vil være nettbasert, gratis og nasjonalt tilgjengelig for lærere og for lærerutdanningen samtidig som nye læreplaner innføres ved skolestart 2020.

Forebygging av radikaliseriing og voldelig ekstremisme i universitets- og høyskolesektoren

På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet har Råd for samfunnssikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren (Beredskapsrådet) i samarbeid med sektoren utviklet en tiltaksliste for forebygging av radikaliseriing og voldelig ekstremisme i universitets- og høyskolesektoren. Tiltakslisten er sendt universitetene og høyskolene, som følger opp tiltakene på ulike måter, blant annet gjennom behandling i læringsmiljøutvalg og annen inkludering av studentene i forebyggende arbeid. Innhold fra tiltakslisten er implementert i kriseappen Sikresiden.no i form av nye faner og e-læring.

Det nordiske DIS-nettverket

DIS-nettverket ble opprettet i 2015 under det finske formannskapet i Nordisk ministerråd. Målet med MR-Us nettverk for demokrati, inkludering og sikkerhet (DIS-nettverket), er å fremme fellesnordiske verdier, styrke utdanningssektorens evne til å møte samfunnsutfordringer og -konflikter med demokratiske midler, og til å forebygge utviklingen av voldelig ekstremisme gjennom konkret, skolerettet innsats, og utvikle felles læringsressurser.

DIS-nettverket ble igangsatt som et treårig tverrgående strategisk initiativ (2016–2018). Bakgrunnen var det nye tverrsektorielle programmet *Demokrati, Inkludering og Sikkerhet* (DIS) som de nordiske samarbeidsministrenes (MR-SAM) besluttet å opprette i 2015. Nordisk ministerråd ønsket med dette programmet å samle, utvikle og støtte forebyggende innsatser innenfor sosial marginalisering, voldelig ekstremisme og diskriminering. Programmet skulle ses i sammenheng med de voldelige angrep og terrorhandlinger som de senere år hadde vært rettet mot de åpne nordiske samfunnsmodeller.

Det ble i 2017 besluttet å videreføre det nordiske DIS-nettverket med en ny treårig periode (2018–2020). I 2018 prøvde man ut en pilot av Europarådets læringsmateriale *Teaching Controversial Issues* og *Managing Controversy* i alle de nordiske land. I 2019 gjennomførte man tilsvarende en nordisk Dembra-pilot, hvor alt materiale ble oversatt til de respektive nordiske språk. Begge pilotprosjektene har gitt verdifulle erfaringer om hvordan forebygge sosial marginalisering, voldelig ekstremisme og diskriminering i de nordiske landene. Det vurderes nå å forlenge DIS-nettverkets mandatperiode for nok en treårsperiode. Dette tas det stilling til i løpet av sommeren 2020.

Hva vet vi om forebygging av radikaliseriing og voldelig ekstremisme i skolen?

Skolens forebyggende rolle i innsatsen mot voldelig ekstremisme og terrorisme har vært gjenstand for omfattende diskusjoner helt siden terrorangrepet i USA 11. september 2001. Forskningen som har blitt utført det siste tiåret levner liten tvil om betydningen av dette. Erfaringer fra både elever og lærere på tvers av utdanningsnivå, system og land viser at en demokratisk og inkluderende skole kan være helt avgjørende for god forebygging mot radikaliseriing og voldelig ekstremisme (Sjøen,

20201). Dette kan bidra til at unge mennesker utvikler motstandskraft mot å innta ekstreme standpunkter.

Holdningsskapende opplæring til støtte for demokrati og medborgerskap har vært karakteristisk for opplæringen siden opprettelsen av offentlig skole i Norge. Selv om det er vanskelig å si noe om den generelle effekten av forebygging, så er det pågående arbeidet med elevenes læringsmiljø i tråd med faglige anbefalinger, om at den generelle holdningsdanningen bør være kjernen i god forebygging av radikaliserings (Bjørge, 2015²).

Det har hittil vært størst fokus på hvordan skole og samfunn kan forebygge forekomsten av ekstrem vold. Terror utgjør ikke bare en trussel grunnet dens potensiale til å forårsake fysisk skade, men også fordi den påfører samfunnet store sosiale og psykologiske belastninger. Nyere forskning konkluderer med at terrorfrykten i noen tilfeller kan gjøre større skade på et demokratisk samfunn enn de fysiske utslag av terror (Sjøen, 2019³). Forebygging må derfor parallelt fokusere på å bygge motstandskraft mot en overdreven terrorfrykt. Forutsetningen for at det kan skje, er et fortsatt arbeid med å skape en inkluderende og trygg skole, hvor elever får anledning til å diskutere kontroversielle temaer. Undersøkelser i norske skoler mener å finne grunnlag for å si at opplæringssektoren har et forbedringspotensial på dette området (Anker & von der Lippe, 2016⁴). Et økt fokus på konstruktiv meningsutveksling i skolen vil i

neste omgang kunne minske grunnlaget for økt polarisering i samfunnet.

Mange år med forskning har ikke lyktes å tegne et klart bilde på hvilke elever som er i faren for å bli radikaliseret eller hvorfor (Sjøen, 2020⁵). Forskning viser likevel en klar tendens på hvordan skolen oppleves for de få elevene som selvidentifiserer seg som «ekstreme», nemlig det at de representerer en erfaring preget av utenforskap og stigmatisering (Mattsson & Johansson, 2020⁶; Sjøen & Jore, 2019⁷; Thomas, 2016⁸).

UD – Internasjonalt samarbeid

Internasjonale nettverk

Norge støtter et europeisk ungdomsnettverk, YouthCAN, mot voldelig ekstremisme. YouthCAN har siden etableringen i 2015 vokst til nesten 1300 medlemmer i 125 land. Videre har Norge bidratt til å etablere nettverket «Sterke byer» som skal fremme samarbeid mellom lokale myndigheter på tvers av landegrensene, med formål om å forebygge voldelig ekstremisme. Nettverket består av over 114 byer fra hele verden, eksempelvis London, New York, Paris, Stockholm, Århus, Tunis, Beirut, Mombasa, Dhaka i tillegg til Oslo og Kristiansand. Institute for Strategic Dialogue (ISD), som forvalter YouthCAN og «Sterke byer»-nettverket, mottar støtte for perioden

¹ Sjøen, M. M. (2020). *When counterterrorism enters the curriculum. Exploring risks and practices of the securitisation of education.* (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Stavanger.

² Bjørge T. (2015). *Forebygging av kriminalitet.* Oslo: Universitetsforlaget.

³ Sjøen, M. M. (2019). Skolen i forebyggingens tid. I S. Lid & G. Heierstad (Red.), *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Norske handlemåter i møtet med terror,* Oslo: Gyldendal Akademisk.

⁴ Anker, T. & von der Lippe, M. (2016). Tid for terror. Læreres håndtering av kontroversielle spørsmål i skolens religions- og livssynsundervisning. *Prismet Forskning*, 67(4), 261-271.

⁵ Sjøen, M. M. (2020). *When counterterrorism enters the curriculum. Exploring risks and practices of the securitisation of education.* (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Stavanger.

⁶ Mattsson, C. & Johansson, T. (2020). *Life trajectories into and out of contemporary neo-nazism. Becoming and unbecoming the hateful other.* London & New York: Routledge.

⁷ Sjøen, M. M. & Jore, S. H. (2019b). Preventing extremism through education: Exploring impacts and implications of counter-radicalisation efforts. *Journal of Beliefs & Values*, 40(3), 269-283.

⁸ Thomas, P. (2016). Youth, terrorism and education: Britain's Prevent programme. *International Journal of Lifelong Learning*, 35(2), 171-187.

2019–2022, med mål om å utvide nettverket til flere byer.

Norge tok initiativ til å opprette en global allianse av kvinneorganisasjoner som arbeider mot voldelig ekstremisme (Women's Alliance for Security Leadership –WASL) under FNs generalforsamling i 2015. Nettverket består per i dag av over 100 fredsskapere fra over 30 land i Europa, Asia, Afrika, Midtøsten og USA. I forbindelse med åpningen av WASL har med norsk støtte grunnlagt International Civil Society Network (ICAN). ICAN gjennomførte en konferanse i Oslo i november 2019, der utenriksministeren holdt innlegg og hadde møte med sentrale deltagere.

Støtte gjennom FN for en helhetlig innsats mot terrorisme og voldelig ekstremisme

Oppfølging av FNs globale anti-terrorstrategi, FNs handlingsplan for forebygging av voldelig ekstremisme og FNs sikkerhetsrådsresolusjon 2178 om fremmedkrigere er hovedspor for den utenrikspolitiske innsatsen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. FNs globale anti-terrorstrategi skulle etter planen reforhandles i juli 2020, men forhandlingen vil sannsynligvis utsettes som følge av Covid-19 pandemien. FNs handlingsplan er et viktig redskap for det globale forebyggingsarbeidet. Norge mener FNs rolle i arbeidet mot terrorisme og voldelig ekstremisme bør styrkes, og at FN systemet bør koordinere arbeidet bedre.

Norge har et aktivt og bredt engasjement i FN. Vi støttet etableringen av FNs antiterrorkontor i 2017, og i mai 2018 gikk vi inn med finansiell støtte på ca. 10 mill. kroner for perioden 2018–2021. Høsten 2017 etablerte vi en permanent FN-vennegruppe for forebygging av voldelig ekstremisme, i partnerskap med Jordan. Målet med gruppen er å fremme ytterligere samarbeid gjennom regelmessig dialog og erfaringsutveksling. Vennegruppen har om lag 45 medlemmer.

Norge tar del i Christchurch Call to Action-samarbeidet. Statsministeren deltok og holdt innlegg på et sidearrangement om Christchurch Call to Action under FNs generalforsamling i september 2019 der hun presenterte det norske arbeidet med ny

handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer. I tillegg vektla hun medias rolle i å forebygge voldelig ekstremisme og understreket viktigheten av pressefrihet.

OSSEs arbeid for å bekjempe voldelig ekstremisme som fører til terrorisme

Norge spiller en aktiv rolle i OSSE for å styrke organisasjonens evne til å bekjempe voldelig ekstremisme som fører til terrorisme. Fordi landene på Vest-Balkan er overrepresentert i antallet fremmedkrigere som har reist til Irak og Syria, er Norges oppmerksomhet rettet dit, i særdeleshet mot Kosovo. OSSE lanserte i oktober 2019 en norskfinansiert håndbok om kjønnsperspektivet i arbeidet mot voldelig ekstremisme og radikaliserings som fører til terrorisme.

Den globale koalisjonen mot ISIL og multilateralt samarbeid

Norge er med i kjernegruppen i Den globale koalisjonen mot ISIL og har en bred tilnærming i arbeidet med å bekjempe terrorgruppen. Koalisjonen arbeider blant annet med å motvirke og bekjempe ISILs bruk av internett og sosiale medier for å spre sitt ekstreme budskap. Denne delen av koalisjonens innsats er spesielt viktig for å motvirke radikaliserings. Norge deltar i alle koalisjonens arbeidsgrupper: Militær innsats, Stabilisering av frigjorte områder, Strategisk kommunikasjon, Fremmedkrigere og ISILs økonomi.

Norge deltar dessuten som observatør i flere arbeidsgrupper i Global Counter Terrorism Forum (GCTF): Forebygging av voldelig ekstremisme, Fremmedkrigere, Vest-Afrika og Sahel, Afrikas horn og regionen rundt og Lovregulering og rettsstatsprinsipper.

Norge deltar også som observatør i High-Level Commission Expert Group on Radicalisation. Hovedformålet med arbeidet er å gi EU-Kommisjonen råd om hvordan man kan strukturere arbeidet mot radikaliserings på europeisk nivå og utvikle nye tiltak mot radikaliserings.

Det globale fond for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme

Norge støttet etableringen av et globalt fond for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme – Global Community Engagement and Resilience Fund (GCERF), og er en betydelig bidragsyter i perioden 2017–2021. Fondet støtter grasrotprosjekter i Nigeria, Mali, Bangladesh, Kenya, Kosovo og Myanmar.

Lovbestemmelser

Norsk terrorlovgivning

[Straffelovens kapittel 18](#) omhandler lovbestemmelser mot terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger.

Endringer i lovverk og regelverk

Det er foretatt flere endringer i lovverk og regelverk gjennom rammen av handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme:

Strafferegulering av privates deltakelse i væpnet konflikt

Lovendringer foreslått av regjeringen i *Prop. 44 L (2015–2016) Endringer i straffeloven mv. (militær virksomhet i væpnet konflikt m.m.)* trådte i kraft 1. juli 2016. Det ble dermed innført forbud for norske borgere og personer bosatt her å delta militært i væpnet konflikt på vegne av ikke-statlige grupper. Også reiser og andre forberedelser, samt rekruttering, til ulovlig militær deltakelse i væpnet konflikt, ble gjort straffbart. I tillegg ble norske militære styrker på oppdrag i utlandet gitt et særskilt strafferettslig vern mot angrep fra nordmenn.

Lovendringene er ment å effektivisere straffeforfølgningen i tilfeller der det er hevet over enhver rimelig tvil at en person har deltatt militært i en væpnet konflikt på vegne av ikke-statlige grupper, samt gi myndighetene bedre muligheter til å forbygge og forhindre at personer reiser ut for å delta i strid.

Utvising av utlendinger som har begått krigsforbrytelser mv.

Lovendringer foreslått av regjeringen i Prop. 68 L (2017–2018) Endringer i utlendingsloven mv. (utvisning på grunnlag av eksklusjon fra flyktningstatus mv.) ble iverksatt 1. november 2018.

Endringen skal hindre at utlendinger som er radikaliserings og har gjort seg skyldige i alvorlige forbrytelser i utlandet, skal få mulighet til å etablere seg i Norge og skape nye miljøer og plattformer for radikaliserings og.

Forslag om tap av statsborgerskap

I juni 2017 ble en lovproposisjon om endringer i statsborgerloven og enkelte andre lover fremmet for Stortinget, Prop. 146 L (2016–2017) Endringer i statsborgerloven mv. (tap av statsborgerskap ved straffbare forhold eller av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser).

Statsborgerloven § 26 a Tap av statsborgerskap ved straffbare forhold trådte i kraft 1. januar 2019. Bestemmelsen fastsetter at den som har norsk og annet statsborgerskap og har utvist fremferd sterkt til skade for Norges vitale interesser, ved dom kan tape sitt norske statsborgerskap dersom vedkommende straffes etter en bestemmelse i straffeloven kapitlene 16, 17 eller 18 som kan føre til fengselsstraff i seks år eller mer.

I proposisjonen ble det også foreslått en administrativ bestemmelse om tap av statsborgerskap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser. Bakgrunnen var at personer kan utgjøre en trussel mot grunnleggende nasjonale interesser uten å være straffedømt. Stortinget stemte ned forslaget og vedtok å be regjeringen utrede om det kan etableres en ordning med rask domstolsbehandling av slike saker. Anmodningsvedtaket er under utredning i Kunnskapsdepartementet.

Instruks om utlendinger som har oppholdt seg i tidligere ISIL-kontrollerte område

I mai 2019 sendte JD en instruks til PST og UDI om hvordan de skal forholde seg i saker

som gjelder grunnleggende nasjonale interesser og utlendinger som har vært i Syria eller Irak, og som har tilknytning til Norge gjennom tidligere opphold eller familie([GI-02/2019](#)).

PST skal varsle UDI om alle saker de identifiserer som gjelder utlendinger som har vært i konfliktområdene i Syria eller Irak i tilknytning til konflikten, og som har tilknytning til Norge gjennom tidligere opphold eller familie. Dette gjelder både dem som har deltatt i kamphandlinger og dem som har hatt en sivil rolle, f.eks. kvinner som har hatt ansvar for barn og hjem. Videre gjelder dette også for dem som er forsvunnet så lenge det ikke er fastslått med sikkerhet at de er døde.

UDI skal oversende de aktuelle sakene til departementet i samsvar med alminnelige rutiner. Ved oversendelsen skal UDI bl.a. gi en vurdering av om søknad om oppholdstillatelse skal avslås og/eller om det bør initieres utlendingsrettslige tiltak i form av tilbakekall, vedtak om opphør eller utvisning mv.

Båndlegging av formuesgoder for å hindre terrorfinansiering

Nye regler om båndlegging av formuesgoder for å hindre terrorfinansiering trådte i kraft i 2019. Det er i den forbindelse gjort en utvidelse av hvilke straffbare forhold som gir grunnlag for båndlegging, slik at oppfordring, rekruttering og opplæring til terror også er omfattet.

Forskning

Forskning på ungdom og ekstremisme

KD vil i samarbeid med andre departement igangsette ytterligere forskning og kunnskapsinnhenting om temaet ungdom og ekstremisme. Å fange opp om og hvordan ekstremistiske holdninger manifesterer seg i ungdomspopulasjonen over hele landet vil være fokus, samt hvordan kommuner og sivilsamfunnets rolle i forebyggingsarbeid påvirker dette. Det er naturlig å se hen til at det har vært en særlig negativ utvikling knyttet til

høyreekstremisme. Situasjonen blant unge muslimer, og ungdom med innvandrerbakgrunn generelt vil også være en del av arbeidet.

C-REX – Senter for ekstremismeforskning

[Senter for ekstremismeforskning: Høyreekstremisme, hatkriminalitet og politisk vold \(C-REX\)](#) ble besluttet etablert av regjeringen i 2016. Senteret skal utvikle empirisk og teoretisk kunnskap om årsaker til og konsekvenser av høyreekstremisme og hatkriminalitet i Norge og andre steder. Senteret har en tverrfaglig tilnærming.

«Nødvendigheten av at samarbeidende etater også har kunnskap om faget kriminalitetsforebygging, og grunnleggende fenomenforståelse innenfor radikaliserings og ekstremisme, har vist seg være svært essensielt. Dette for at de både skal våge å komme på banen og ikke minst ha forståelse for viktige problemstillinger og dilemma og derigjennom bidra til best mulig løsninger/tiltak».

(Radikaliseringkontakt, Trøndelag pd)

C-REX bidrar til den akademiske debatten omkring høyreekstremisme og politiske ekstremisme mer generelt gjennom sin forskning. Senteret formidler oppdatert og forskningsbasert kunnskap om disse fenomenene til beslutningstakere, politiet, kommunene, sivilsamfunnet, journalister og skoler. Dette for å gjøre disse aktørene bedre i stand til å fremme demokratiske verdier og forhindre fremveksten av voldelig ekstremisme. Senteret er finansiert av Norges Forskningsråd for en periode på fem år (2016–2021) med mulig forlengelse i ytterligere fem år (2022–2026). Kunnskapsdepartementet vil følge utviklingen av senterets virksomhet i årene som kommer.

Konsortium for forskning på terrorisme og internasjonal kriminalitet

[Konsortium for forskning på terrorisme og internasjonal kriminalitet \(Konsortiet\)](#) har eksistert siden 2002, og består i dag av [Norsk Utenrikspolitisk Institutt \(NUPI\)](#), [Forsvarets Forskningsinstitutt \(FFI\)](#), [Politihøgskolen \(PHS\)](#) og [Senter for forskning på ekstremisme \(C-REX\)](#). Dette fellesskapet utgjør samlet sett et av de tyngste og mest anerkjente forskningsmiljøene i Europa på temaene terrorisme og internasjonal kriminalitet.

Konsortiet har også etablert seg som en sentral arena for forskningsformidling, informasjonsutveksling og oppbygging og koordinering av kompetanse på tvers av de fire medlemsinstitusjonene. Forskningen når ut til et stort og bredt publikum, og det er etablert tett kontakt med praktikere og forskere både nasjonalt og internasjonalt.

Forsvarets forskningsinstitutt

[Forsvarets forskningsinstitutt \(FFI\)](#) skal gjennom forskning og kunnskapsutvikling være en sentral bidragsyter til nasjonal samfunnssikkerhet i hele krisespekteret. I dette ligger å gi råd og anbefalinger til myndigheter og aktører i og utenfor forsvarssektoren.

Siden 1999 har FFI studert terrorisme og asymmetriske trusler mot norsk og internasjonal sikkerhet. Serien av forskningsprosjekter kalles [TERRA](#). Gjennom forskningsprosjektet «Transnasjonal jihadisme etter kalifatets fall» (TERRA 8) leverer FFI forskning om sentrale trender og aspekter ved den transnasjonale jihadismen i dag. Formålet er å gi norske myndigheter økt situasjonsforståelse, i en tid som preget av et stadig mer oppstykket trusselbilde.

Gjennom forskningsprosjektet «Radiskan» er det forsket på forebygging av radikaliseringsprosjektet i Norge, Danmark og Sverige. Formålet er å frembringe kunnskap om hvordan tiltak mot radikaliseringsprosjektet iverksettes, og hvordan tiltak mot radikaliseringsprosjektet oppleves. Forskerteamet ved FFI har historikere og statsvitere med relevant språklig kompetanse og områdekunnskap. Radiskan er en del av FFIs forskningsprogram «Beskyttelse av samfunnet (BAS)». BAS

ingår sammen med blant annet TERRA-prosjektene i FFIs langsiktige forskningsinnsats på samfunnssikkerhet og terrorisme.

FFI vil i tiden fremover videreutvikle kunnskapen om framtidige CBRNE-trusler og hybride trusler, terrorisme og trusselaktører, og teknologi som påvirker utviklingen. Instituttet vil også styrke forskningen og utviklingen på området attribusjonsmekanismer. FFI vil også fortsette satsingen på deltakelse i EUs forskningsprogrammer, og bidra til å styrke det europeiske forsvarssamarbeidet og andre internasjonale samarbeidsrelasjoner.

Forskningsprosjekter i regi av regjeringens handlingsplan

Forskning om lokalt forebyggingsarbeid

Rapporten [Forebygging av radikaliseringsprosjektet og voldelig ekstremisme – hva er kommunenes rolle?](#) ble lansert i november 2016. Utlysningen var et samarbeid mellom JD og Kommunesektorens organisasjon (KS). Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) gjennomførte prosjektet, i samarbeid med Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU).

Mål for prosjektet var å bidra til at kunnskap om effektive forebyggende tiltak kunne deles på lokalt nivå. Prosjektet kartla utfordringer og dilemmaer norske står kommuner overfor i forebyggingen av ekstremisme, hvordan de løser denne oppgaven, og hvordan samarbeidet med andre sentrale aktører fungerer.

En av hovedutfordringene til de kommuneansatte er at de ikke vet om det bor personer i kommunen som er i faresonen, eller som er på vei inn i en radikaliseringsprosess. I tillegg føler mange at de har mangel på kunnskap til å identifisere personer i risikosonen. Informantene i førstelinjetjenesten ga klart uttrykk for at de nå var langt mer bevisste på risikoen for radikaliseringsprosjektet enn for bare få år siden. Informantene synes det var utfordrende å forebygge voldelig ekstremisme, siden det er vanskelig å definere hvor grensene går for hva som bør vekke bekymring.

De kommunale virksomhetene mente de kan forebygge voldelig ekstremisme best gjennom sine primær oppgaver, i tillegg til å identifisere personer i risikozonen for radikalisering. Ved å benytte de eksisterende samvirkemodellene, SLT og politirådet, har kommunene dratt fordel av etablerte nettverk, samarbeidsrelasjoner og rutiner. Forebygging av voldelig ekstremisme krever at kommunale-, fylkeskommunale-, regionale-, statlige og sivilsamfunnsaktører samarbeider. SLT-koordinatorene spiller en nøkkelrolle i å koordinere alle aktørene, men det kan føre til at håndtering av andre viktige kriminalitetsutfordringer fortrenses.

Forskning om Håndtering, oppfølging og ivaretagelse av fremmedkrigere som returnerer til Norge

Rapporten *Håndtering, oppfølging og ivaretagelse av fremmedkrigere som returnerer til Norge* ble lansert i januar 2018. Rapporten er tilgjengelig i [norsk](#) og [engelsk](#) versjon.

Forskningsprosjektet ble gjennomført av C-REX på oppdrag fra JD. Mål for prosjektet var blant annet å identifisere de ulike sektors rolle og kompetansebehov i reintegreringsarbeidet. samt å identifisere gode modeller for samhandling mellom de ulike aktørene i reintegreringsarbeidet, herunder blant annet lovgrunnlag, muligheter og praksis.

Rapporten konkluderer blant annet med at det er etablert en organisatorisk struktur og planer for kompetanseoppbygging som i hovedsak er godt egnet til å håndtere utfordringene knyttet til håndtering av voldelige ekstremister generelt, men også hjemvendte fremmedkrigere. Det er et vesentlig poeng at strukturene og arbeidsmetodene i hovedsak er generiske, det vil si at de egner seg til å håndtere ulike former for ekstremisme og beslektede problemer, selv om hjemvendte fremmedkrigere også representerer noen særskilte utfordringer.

Rapporten sammenligner også det norske og danske arbeidet, og finner blant annet at Danmark på noen områder har kommet lenger enn Norge når det gjelder tverretattlig samarbeid.

Forskning på forebygging av hatefulle ytringer og hatkriminalitet på internett og sosiale medier

Rapporten [Hatefulle ytringer på internett. Omfang, forebygging og juridiske grenser](#) ble lansert i 2016. Prosjektet ble tildelt Institutt for samfunnsforskning (ISF) på oppdrag fra JD.

Mål for prosjektet var å øke kunnskapen om omfanget av hatefulle ytringer og hatkriminalitet på internett og sosiale medier, om forholdet mellom uønskede og straffbare ytringer, og om forebyggende tiltak og tverrsektorielt samarbeid i arbeidet mot hatefulle ytringer og hatkriminalitet på internett og sosiale medier.

Rapporten inneholder en juridisk redegjørelse for gjeldende rett med hensyn til strafferettslig vern mot hatefulle ytringer, en gjennomgang av eksisterende forskning om hatefulle ytringer, analyser av eksisterende og surveydata og analyser av hvordan politiet arbeider med etterforskning og forebygging av hatefulle ytringer og hatkriminalitet.

Den viser til at det strafferettslige vernet på feltet er i realiteten noe videre enn hva som dekkes av § 185 alene, blant annet gjennom andre bestemmelser i straffeloven og i diskrimineringslovverket. Når det gjelder omfang av hatefulle ytringer på internett, viser rapporten til at det er vanskelig å finne et entydig mål på hvor mange som har blitt utsatt for dette. Ulike kilder tyder på at relativt få har opplevd å motta slike ytringer direkte, men at det er vanlig å ha observert hatefulle ytringer på internett.

Forskning på høyreekstremisme og konspirasjonsteorier i Norge

Rapporten [Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier](#) ble lansert i 2018. Rapporten består av fire deler:

- Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge
- Fra gata til data? Ytre høyres aktivisme på internett og sosiale medier

- Konspirasjonsteorier i det ytterliggående høyrelandskapet i Norge
- Politiets virkemidler og rolle i forebygging av høyreekstremisme

Forskningsprosjektet ble gitt i oppdrag fra JD til Politihøyskolen (PHS) i 2015. Det inngikk som prosjekt under C-REX, som samarbeidet med HL-senteret om oppdraget.

Mål for prosjektet var å øke kunnskapen om omfang og utvikling av høyreekstremisme i Norge, om betydningen av konspirasjonsteorier innenfor høyreekstremisme og om forebyggingsstrategier og tverrsektorielt samarbeid i arbeidet mot høyreekstremisme.

«Å forebygge ekstremisme og utenforskap er et samfunnsansvar der vi er avhengige av at alle gode krefter drar i samme retning. Som enkeltindivider må vi ikke tenke at dette ikke angår oss. Vi kan alle gjøre en forskjell.»

(SLT-koordinator, Bærum kommune)

Rapporten fra 2018 antyder blant annet at vi måtte regne med at Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM) fortsatt vil være aktive i Norge i årene framover, og vokse noe. Videre at identitær-bevegelsen og beslektede etnonasjonalistiske grupper foreløpig har hatt beskjeden innflytelse i Norge, men miljøer og grupper inspirert av deres etnonasjonalistiske tankegods har blitt stadig mer aktive, særlig fra 2016/2017.

Når det gjelder aktivitet på nett, viste funnene at «Slacktivisme»-tesen ser ut til å gjelde for mesteparten av det organiserte ytre høyre i Norge. Begrepet beskriver en type engasjement der samfunnsmessig og politisk aktivisme begrenser seg til deltakelse kun gjennom tastetrykk og klikk på internett og sosiale medier. Det var i 2018 få aktører som mobiliserte noe særlig utenfor nettet, med unntak fra DNM.

Rapporten konkluderte videre med at konspirasjonssnakk – det vi si en mistankens diskurs som mer eller mindre innforstått viser til konspirasjonsteoretiske forestillinger – er et sentralt element i samtaleformen på nettsteder knyttet til det ytterliggående høyrelandskapet. Alternative nyhetssider innenfor det ytterliggående høyrelandskapet benyttes som hovedkilder for samtaler, samtidig som tradisjonelle informasjonskanaler stemples som falske og forræderske. Nettstedene har med andre ord karakter av ekkokamre med et klart monologisk preg.

Rapporten slo også fast at et godt tverretattlig og tverrfaglig samarbeid er avgjørende i arbeidet med forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. En av de største utfordringene det pekes på i det i tverrfaglige samarbeidet, er taushetsplikt. Til tross for at de samarbeidende etatene har noe ulike regelverk om taushetsplikt, viser rapporten til at det likevel finnes muligheter for å utveksle informasjon i noen situasjoner.

Forskning om holdninger til politisk ekstremisme blant ungdom i Oslo

Rapporten [Holdninger til ekstremisme – Resultater fra Ung i Oslo 2015](#) ble lansert i 2016. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) gjennomførte prosjektet på oppdrag fra KD. Prosjektet inngår i undersøkelsen Ung i Oslo og bygger på spørreskjema-data fra rundt 8 500 ungdommer i videregående skole.

Studien viste blant annet at få unge forsvarer bruk av politisk vold, samtidig som de i liten grad støtter ekstremistiske holdninger. Men mange ungdommer inntar enkeltstandpunkter som inngår i ekstremisters verdensbilde.

Rapporter fra PST

PST utgir årlige ugraderte nasjonale trusselvurdering, og ved behov oppdateringer, som publiseres på deres [hjemmesider](#).

I 2016 ga PST ut en [rapport om bakgrunnen til personer som frekventerer ekstreme islamistiske miljøer i Norge](#). I 2019 ga de ut en

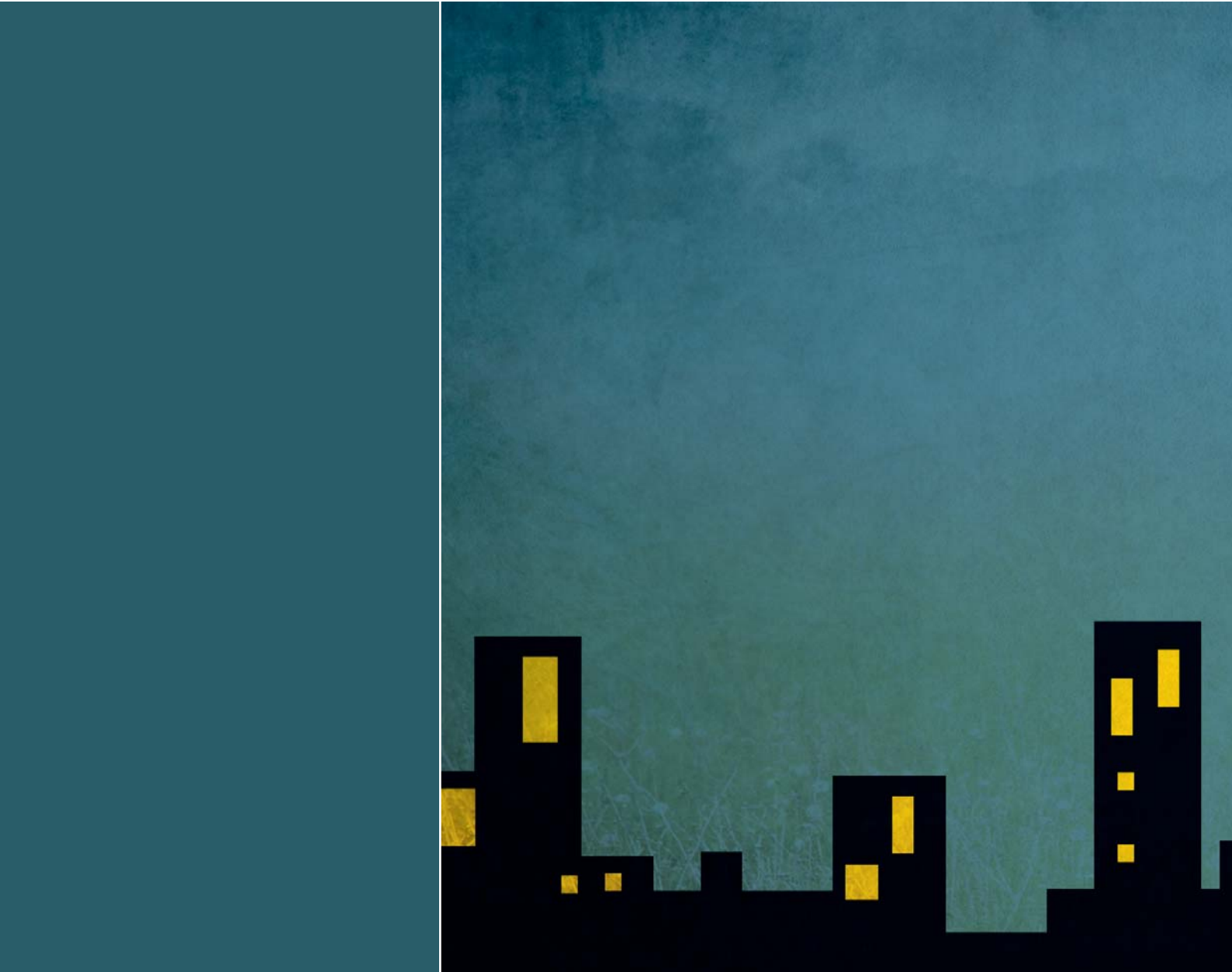
[rapport om bakgrunnen til personer knyttet til høyreekstreme miljøer i Norge.](#)

PST utarbeider jevnlig andre ugraderte temarapporter som publiseres på hjemmesidene. Den siste tiden har de blant

annet publisert rapporter om [målutvalgelse hos politisk motiverte trusselaktører](#) og om [hvordan terrorangrep avverges](#).

Utgitt av:
Justis- og beredskapsdepartementet
Illustrasjoner: Anne Leela, Gjerholm Design 2014
Publikasjonskode: G-0422 B - revidert
06/2020